

KORUPCIJAS °C

***Pārskats par korupciju
un pretkorupcijas
politiku Latvijā***

***Nr. 10
2009. gada
otrais pusgads***

UDK 338.1(474.3)
Pa 600

Publikācija sagatavota ar Sorosa fonda Latvija finansiālu atbalstu.

Redaktors: Valts Kalniņš

Autori alfabētiskā secībā: Linda Austere
Valts Kalniņš
Līga Stafecka

Par faktu precizitāti no 2. līdz 4. nodaļai atbild attiecīgo nodaļu autori.

Izdevums ir pieejams internetā: www.politika.lv

© Linda Austere, Valts Kalniņš, Līga Stafecka, teksti, 2010
© Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS, 2010
© Mākslinieciskais iekārtojums "Nordik", 2010

ISSN 1691-5305

Saturs

Priekšvārds	5
1. Cīņa pret korupciju faktos: 2009. gada jūlijs–decembris	7
2. Valts Kalniņš Korupcijas apkarošanas bilance – iztiesāšana 2004.–2008. gadā	15
3. Līga Stafecka Ar krīzi uz korupciju	27
4. Linda Austere Vai jāatbild tam, ko vieglāk piespiest?	44
5. Pielikums. Kvantitatīvs pārskats par korupcijas apkarošanu	56

Tabulas

2.1. tabula. Panti no Krimināllikuma 24. nodaļas	16
2.2. tabula. Apkopojums par notiesātajām personām	17
2.3. tabula. 2004. gadā pirmajā instancē tiesātās valsts amatpersonas	18
2.4. tabula. 2005. gadā pirmajā instancē tiesātās valsts amatpersonas	19
2.5. tabula. 2006. gadā pirmajā instancē tiesātās valsts amatpersonas	20
2.6. tabula. 2007. gadā pirmajā instancē tiesātās valsts amatpersonas	21
2.7. tabula. 2008. gadā pirmajā instancē tiesātās valsts amatpersonas	22
2.8. tabula. Nosacīti nozīmīgākās tiesātās valsts amatpersonas 2004.–2008. gadā	23
2.9. tabula. Krimināllietas par kukuļdošanu – iecerēto saņēmēju amatpersonu institūcijas	24
2.10. tabula. Kukuļu apjomi	25
3.1. tabula. Sabiedrības vērtējums par ekonomiskās krīzes cēloņiem	34
3.2. tabula. Saskarsme ar korupciju (2005., 2007. un 2009. gada datu salīdzinājums)	37
3.3. tabula. Korupcijas un daļējas nodokļu nemaksāšanas attaisnošana	41
5.1. tabula. Prokuratūras darba rezultāti kukuļdošanas noziedzīgo nodarījumu (KL 320.–323. p.) izmeklēšanā	56

5.2. tabula. Par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā notiesāto personu skaits (2005. gads)	57
5.3. tabula. Par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā notiesāto personu skaits (2006. gads)	58
5.4. tabula. Par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā notiesāto personu skaits (2007. gads)	59
5.5. tabula. Par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā notiesāto personu skaits (2008. gads)	60
5.6. tabula. Par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā notiesāto personu skaits (2009. gads)	61
5.7. tabula. Notiesāto personu īpatsvars, kurām noteikts reālas brīvības atņemšanas sods 2005.–2009. gadā.....	62

Attēli

3.1. attēls. Attieksme pret apgalvojumu “Procesi Latvijā kopumā noris pareizā virzienā”	32
--	----

Saīsinājumi

BKUS	– Bērnu klīniskā universitātes slimnīca
CSDD	– Ceļu satiksmes drošības direkcija
ES	– Eiropas Savienība
IKP	– iekšzemes kopprodukts
ĪUMSILS	– īpašo uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts
KL	– Krimināllikums
KNAB	– Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs
LKK	– Latvijas Kriminālkodekss
LOK	– Latvijas Olimpiskā komiteja
LSDSP	– Latvijas Sociāldemokrātiskā strādnieku partija
MK	– Ministru kabinets
NBS	– Nacionālie bruņotie spēki
NOK	– Nacionālā olimpiskā komiteja
NVO	– nevalstiskā organizācija
OLAF	– Eiropas krāpšanas apkarošanas birojs
SAK	– Stratēģiskās analīzes komisija
SKDS	– sociāli korelatīvo datu sistēma
SOK	– Starptautiskā Olimpiskā komiteja
TP	– Tautas partija
VAS	– valsts akciju sabiedrība
VDI	– Valsts darba inspekcija
VID	– Valsts ieņēmumu dienests
VU	– Valsts uzņēmums
ZZS	– Zaļo un zemnieku savienība

Priekšvārds

2009. gads bija krīzes gads. Korupcija ir noziegums, kura pamatā gandrīz vienmēr ir vēlme gūt materiālu labumu negodīgā ceļā. Tāpēc ir diezgan pašsaprotami, ka ekonomisko satricinājumu laikā cilvēki bažijas par stāvokļa pasliktināšanos arī korupcijas jomā.

Korupcijas līmeni ir grūti mērit pat stabilos apstākļos, un droši vien neviens nevar precīzi paredzēt, kā to ietekmēs vērienīgi budžeta finansējuma samazinājumi, privātā patēriņa spējas kritums un pieaugusi nedrošība par nākotni. Piesardzīgas prognozes var izteikt, pievēršot uzmanību visjaunākajām tendencēm. Ja abstrahējamies no dažkārt paustās ticības par krīzes pozitīvo ietekmi, kas atbrīvojot cilvēkus no nevajadzīgā un ierobežojot pārmērības, aina nav diezko iepriecinoša. Šajā *Korupcijas °C* izlaidumā krīzes atskaņas analizē Līga Stafecka.

Abstrakti runājot, iedzīvotāji arvien uzskata korupciju par kaut ko morāli nepieņemamu un neatzīst ekonomiski spiedīgos apstākļus par pietiekamu pamatu, lai to attaisnotu. Taču rakstā "Ar krīzi uz korupciju" autore norāda arī uz iedzīvotāju aizvien mazāko gatavību kaut ko darīt, lai šo ļaunumu mazinātu. Katrā ziņā krasi uzlabojumi ir maz ticami: "Zemā savstarpējā solidaritāte un pesimistiskais vērtējums par savām iespējām kaut ko ietekmēt politiskajā procesā neliecina, ka tuvākajā laikā atsevišķi mazu sabiedrības grupu protesti varētu nodrošināt pietiekamu publisko spiedienu, lai būtiski ierobežotu ierēdņu vai politiķu korumpētās daļas darbības."

Vienlaikus 2009. gada otrā puse nebija sevišķi bagāta notikumiem, runājot par jaunām pretkorupcijas iniciatīvām vai vērienīgu koruptīvu noziegumu atklāšanu. Izņēmums bija KNAB uzsāktais kriminālprocess par iespējamām nelikumībām iepirkumos Bērnu klīniskajā universitātes slimnīcā. Ja aizdomas tiesā apstiprināsies, tā var izvērsties par vienu no līdz šim nozīmīgākajām korupcijas krimināllietām. Savukārt likumdošanas jomā svarīgākais notikums bija novembrī Saeimas pieņemtie grozījumi Krimināllikuma pantos, kuri paredz atbildību par dažādiem koruptīviem nodarījumiem. Izmaiņas attiecas gan uz kukuļošanu privātajā sektorā, gan prettiesisku labumu pieprasīšanu un pieņemšanu, ko izdara valsts vai

pašvaldības iestādes darbinieki, kas nav valsts amatpersonas, gan uz valsts amatpersonu kukuļošanu.

Šajā izlaidumā publicētais statistiskais pārskats par korupcijas lietu iztiesāšanu laikā no 2004. līdz 2008. gadam rāda, ka, neraugoties uz korupcijas apkarotāju sasniegumiem, tiesas procesu lēnā gaita, kā arī objektīvās grūtības atklāt sarežģītas korupcijas afēras, līdz šim ir relatīvi saudzējušas politisko korupciju. Lai cīņa pret ļaunprātību politiskajā līmenī kļūtu efektīvāka, jāveic daudz darba. Tajā skaitā – pašlaik izskatīšanas procesā esošajā koncepcijā par Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja statusu vajadzētu īstenot paredzētos pasākumus KNAB autonomijas stiprināšanai un aktivizēt iestrēgušo darbu partiju finanšu sistēmas pilnveidošanai. Kriminālsodu ieviešana par pārkāpumiem partiju finansēšanas jomā būtu svarīgs solis pareizā virzienā.

Valts Kalniņš,
Korupcijas °C redaktors

1. Cīņa pret korupciju faktos: 2009. gada jūlijs–decembris

Šajā nodaļā sniegts hronoloģisks pārskats par svarīgākajiem notikumiem saistībā ar korupcijas novēršanu. Kā visos *Korupcijas* °C izlaidumos, ir uzskaitīti kriminālprocesi, kurus KNAB uzsācis vai kuru materiālus nosūtījis prokuratūras iestādēm kriminālvajāšanas uzsākšanai. Ir arī prokuratūras publiskotā informācija par kriminālprocesu uzsākšanu un apsūdzību uzrādīšanu. Nodaļu noslēdz ziņas par politikas dokumentu un normatīvo aktu projektu izskatīšanu Valsts sekretāru sanāksmē, Ministru kabinetā un Saeimā, kā arī par notikumiem politisko partiju finansēšanas kontroles jomā.

Papildus šai informācijai jāpiemin, ka 20. novembrī Administratīvā rajona tiesa atzina par spēkā neesošu bijušā ministru prezidenta Aigara Kalvīša lēmumu, ar kuru 2007. gadā toreizējam KNAB priekšniekam Aleksejam Loskutovam tika piemērots disciplinārsods par pārkāpumu pieļaušanu KNAB finanšu līdzekļu uzskaitē (spriedums stājies spēkā). Jāatgādina gan, ka 2008. gadā – vairākus mēnešus pēc šīs disciplinārlietas ierosināšanas – KNAB konstatēja, ka birojā pazudusi nauda, un galu galā Saeima atbrīvoja A. Loskutovu no amata. Savukārt 27. novembrī tiesa noraidīja A. Loskutova sūdzību par A. Kalvīša lēmumu, ar kuru KNAB priekšnieku atstādināja no amata līdz minētās disciplinārlietas izmeklēšanas procesa beigām (par šo spriedumu ir iesniegta apelācijas sūdzība).

Kriminālprocesi, par kuriem KNAB publiskojis ziņas¹

Apkopoti tikai KNAB lietvedībā esošie kriminālprocesi par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā, par kuriem birojs publiskojis ziņas līdz 2010. gada janvāra sākumam. Jāatceras, ka šādi kriminālprocesi atrodas arī citās tiesībaizsardzības institūcijās. Amatspersonu (t. sk. bijušo), kas šeit norādīto kriminālprocesu ietvaros, iespējams, izdarījušas noziedzīgus nodarījumus, sadalījums ir šāds:

¹ Šī informācija ir saīsināta no KNAB preses relizēm. Precīzai citēšanai sk. <http://www.knab.lv/lv/knab/press/> Pēdējo reizi sk. 12.02.2010.

- Valsts policijas četras amatpersonas,
- vairākas Valsts darba inspekcijas amatpersonas,
- Valsts SIA “Bērnu klīniskā universitātes slimnīca” divas amatpersonas,
- Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva divas amatpersonas,
- divu Kultūras ministrijas pārraudzītu kapitālsabiedrību vadītāji,
- bijušais Eiropas Komisijas delegācijas Latvijā administrators–grāmatvedis,
- pašvaldības kapitālsabiedrības amatpersona.

Jūlijā uzsākts kriminālprocess par Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva divu amatpersonu darbībām, no 2007. līdz 2009. gadam nodrošinot vismaz 14 personu fiktīvu noformēšanu darbā un saņemot par to kopumā ne mazāk par Ls 9000. Izmeklētājs par aizdomās turētajiem atzinis divas arhīva amatpersonas un vienu privātpersonu.

Augustā KNAB aizturēja divas Rīgas Kriminālpolicijas amatpersonas aizdomās par kukuļa Ls 500 apmērā pieprasīšanu no zādzību izdarījuša cilvēka par to, lai netiktu reģistrēts noziedzīgs nodarījums.

Septembrī uzsākts kriminālprocess par Valsts darba inspekcijas (VDI) amatpersonu iespējamām darbībām, kopš 2008. gada septembra saistībā ar Eiropas Sociālā fonda un Eiropas Reģionālās attīstības fonda projektu īstenošanu nodrošinot vairāku personu fiktīvu noformēšanu darbā. Fiktīvi nodarbinātie ilgstoši un sistemātiski veikuši naudas pārskaitījumus uz VDI amatpersonu bankas kontiem. Izmeklētājs atzinis piecas personas par aizdomās turētajiem.

Oktobrī, izmeklējot iespējamu naudas izkrāpšanu no Eiropas Savienības līdzekļiem, KNAB atzina bijušo Eiropas Komisijas delegācijas Latvijā administratoru–grāmatvedi un kādu privātpersonu par aizdomās turētajiem par krāpšanu lielā apmērā un tās atbalstīšanu. Kriminālprocess uzsākts, balstoties uz Eiropas Krāpšanas apkarošanas biroja (OLAF) sniegto informāciju par ES līdzekļu pārskaitījumiem uz fiktīvu uzņēmumu kontiem par nenotikušu semināru organizēšanu. Izkrāpti aptuveni Ls 21 000.

Oktobrī uzsākts kriminālprocess par prettiesisku rīcību ar valsts finanšu resursiem divās Kultūras ministrijas pārraudzītās kapitālsabiedrībās – Nacionālajā teātrī un Dailes teātrī. Institūciju vadītāji atzīti par aizdomās turētajiem.

Oktobrī KNAB uzsāka kriminālprocesu par iespējamiem noziedzīgiem nodarījumiem laikā no 2007. līdz 2009. gadam, kad valsts SIA “Bērnu klīniskā universitātes slimnīca” (BKUS) amatpersonas saistībā ar būvdarbu iepirkumiem slimnīcas vajadzībām pēc iepriekšējas vienošanās ar vairāku uzņēmumu atbildīgajām personām veikušas pretlikumīgas un krāpnieciskas darbības lielā apmērā, radot būtisku kaitējumu. Novembrī aizturētas divas par iepirkumiem atbildīgās BKUS amatpersonas un trīs privātpersonas. Kratīšanu laikā izņemti finanšu līdzekļi dažādās valūtās vairāk nekā Ls 700 000 apmērā.

Decembrī KNAB uzsāka kriminālprocesu par kādas Jēkabpils pašvaldības kapitālsabiedrības amatpersonas darbībām, laikā no 2007. gada novembra līdz 2009. gada decembrim no kapitālsabiedrības finanšu līdzekļiem apmaksājot apsaimniekošanas izdevumus un siltumenerģijas patēriņu pašam un viņa radniekiem piederošajos nekustamajos īpašumos.

Decembrī uzsākts kriminālprocess par to, ka divi Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes kriminālpolicijas inspektori, kuri atbildīgi par automašīnu zādzību atklāšanu, nevis atklājuši un novērsuši prettiesiskās darbības Rīgas rajona autoservisos, bet no komercuzņēmumu pārstāvjiem pieprasījuši kukuļus. Vienā gadījumā policijas amatpersonas pieprasījušas un pieņēmušas kukuli EUR 500, otrajā – EUR 1 500.

Kriminālprocesi par koruptīvām darbībām, par kuriem LR Prokuratūra publiskojusi ziņas²

Septembrī Ģenerālprokuratūras prokurors uzsāka kriminālprocesu saistībā ar Jūrmalas pašvaldības amatpersonu darbību. 2009. gada februārī, neraugoties uz likumā "Par valsts budžetu 2009. gadam" noteikto aizliegumu pašvaldībām uzņemties ilgtermiņa saistības, Jūrmalas pilsētas dome pieņēma lēmumu organizēt atklātu konkursu par daudzdzīvokļu mājas būvniecību, bet ikgadējos maksājumus veikt no pašvaldības budžeta līdzekļiem vairāku gadu laikā. Pat pēc Finanšu ministrijas un Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrijas skaidrojumiem, dome jūlijā noslēdza līgumu, ar kuru uz astoņiem gadiem uzņēmās saistības Ls 2 107 339,11 apmērā.

Likumdošana un politikas dokumenti³

16. jūlijā Valsts sekretāru sanāksmē atsauc grozījuma projektu Ministru kabineta instrukcijā "Normatīvā akta projekta anotācijas aizpildīšanas kārtība". Lai veicinātu atklātību par lobēšanu, bija iecerēts normatīvo aktu projektu anotācijās norādīt, ar kādām fiziskām personām vai privāto tiesību juridiskām personām un kurā normatīvā akta projekta izstrādes posmā ir notikušas konsultācijas, un kāda bijusi šo personu priekšlikumu būtība.

Jāatgādina, ka jau 2008. gada jūlijā MK apstiprināja koncepciju par lobēšanas tiesiskās regulēšanas nepieciešamību, paredzot lobēšanas atklātības pamatprincipu noteikšanu institūciju ētikas kodeksos un vairākos normatīvajos aktos. Koncepcijā teikts, ka lobēšana ir apzināta un sistemātiska komunikācija ar valsts un pašvaldību institūcijām, lai ietekmētu lēmumu pieņemšanas procesu noteiktu

² Izmantoti dati no Latvijas Republikas Prokuratūras interneta lapas www.prokuratūra.gov.lv Pēdējo reizi sk. 12.02.2010.

³ Sadaļā daļēji izmantotas Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja preses relīzes.

privātpersonu interešu īstenošanai. Lobēšana ir likumīga tikmēr, kamēr tā nav saistīta ar kukuļošanu, nepienācīgu priekšrocību vai pretlikumīgu labumu pieņemšanu.

8. septembrī Ministru kabinets atbalstīja koncepciju par normatīvā regulējuma pilnveidošanas iespējām attiecībā uz tām amatpersonām, kuras sniedz informāciju par koruptīviem nodarījumiem savās institūcijās – tā sauktajiem trauksmes cēlājiem. Attiecīgi grozījumi normatīvajos aktos tika izsludināti Valsts sekretāru sanāksmē 12. novembrī.

28. septembrī Ministru kabineta komiteja izskatīja, bet neatbalstīja Ētikas vadlīniju projektu valsts pārvaldes un pašvaldību amatpersonām, kuras iesaistās politiskajā darbībā. Saskaņā ar projektu valsts pārvaldes resursus nav pieļaujams izmantot politiskiem mērķiem, piemēram, partijas darbības nodrošināšanai, vēlēšanu kampaņai, izņemot, ja normatīvajos aktos noteikts citādi.

Dokumentā bija aplūkoti arī tādi jautājumi kā politiskās amatpersonas pārvaldes amata priekšrocību neizmantošana politiskās karjeras sekmēšanai, lai nepārkāptu līdztiesīgu iespēju principu attiecībā uz politiskajiem konkurentiem, politiskās amatpersonas komunikācija ar sabiedrību pārvaldes amata ietvaros (priekšvēlēšanu posmā pēc iespējas uzticot šādus pienākumus politiskajā darbībā neiesaistītai personai), publicitātes kampaņas par valsts pārvaldes resursiem (izvairīšanās no tiešas politiska rakstura informācijas sniegšanas un politiskās āģitācijas) u.c.

1. oktobrī Valsts sekretāru sanāksmē tika izsludināts koncepcijas projekts par Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja statusu. Viens no koncepcijas rīcības variantiem paredzēja biroja autonomijas stiprināšanu, nosakot, ka biroja priekšnieku, tāpat kā līdz šim, virza apstiprināšanai Ministru kabinets un iecel Saeima, taču pretendents izvērtē profesionālu amatpersonu komisija saskaņā ar likumā noteiktiem formāliem un profesionāliem kritērijiem, kuru skaitā ir laba reputācija. Līdzīga komisija izvērtē arī to, vai ir pamats atbrīvot no amata biroja priekšnieku par neatbilstību likumā minētajām prasībām vai par apkaunojošu rīcību. Biroja priekšniekam netiek paredzēta disciplinārtbildība, un par viņa darbību netiek veiktas dienesta pārbaudes.

Otrs rīcības variants bija – noteikt birojam neatkarīgas iestādes statusu, izņemot to no Ministru kabineta padotības sistēmas un to pielīdzinot citām Latvijas neatkarīgajām iestādēm, tādām kā Valsts kontrole vai Latvijas Banka. Lai nodrošinātu lēmumu pieņemšanas caurspīdīgumu un novērstu varas koncentrēšanos vienas personas rokās, darbotos biroja padome, kurai vairākos jautājumos būtu lēmēj-institūcijas tiesības, piemēram, – apstiprināt biroja darbības stratēģiju un darbības plānu, lemt par teritoriālo nodaļu izveidi, apstiprināt budžeta pieprasījuma projektu, noteikt biroja amatpersonu un darbinieku atalgojumu, noteikt amatpersonu un darbinieku darbības un to rezultātu novērtēšanas kritērijus. Biroja priekšnieks par savām interešu konflikta situācijām informētu biroja padomi (pašlaik – ministru prezidentu), kura lemtu, kam nodot attiecīgās priekšnieka funkcijas.

20. oktobrī Ministru kabinets atbalstīja grozījumus likumā “Par pašvaldībām”, nosakot pašvaldībām pienākumu publiskot saistošo noteikumu projektus un pievienot tiem paskaidrojuma rakstus. 26. novembrī Saeima šos grozījumus pieņēma pirmajā lasījumā.

22. oktobrī Valsts sekretāru sanāksmē tika izsludināti KNAB sagatavotie grozījumi Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likumā, lai precizētu tā funkcijas korupcijas novēršanā un biroja amatpersonu darba tiesiskajās attiecībās. Paredzēts, ka KNAB analizēs ne tikai valsts iestāžu, bet arī pašvaldību iestāžu, valsts un pašvaldību kapitālsabiedrību praksi korupcijas novēršanā un atklātos korupcijas gadījumus. Rezultātā birojs sniegs iestādēm metodiskos ieteikumus un koordinēs to ieviešanu. Ņemot vērā, ka birojs veic resoriskās pārbaudes gadījumos, kad informācija par iespējamu likumpārkāpumu nav pietiekama, lai uzsāktu kriminālprocesu vai administratīvā pārkāpuma lietu, iecerēts noteikt resorisko pārbaudi veikšanas kārtību un termiņus.

3. novembrī Ministru kabinetā bijis paredzēts izskatīt Saeimas kārtības ruļļa grozījumu projektu, taču trūkst publicētu ziņu par izskatīšanas rezultātiem un tālāko virzību. Saskaņā ar šo dokumentu, lai veicinātu lobēšanas atklātību, Saeimas deputātiem, sniedzot patstāvīgos priekšlikumu un priekšlikumus grozījumiem likumprojektos vai Saeimas lēmumu projektos, būtu jānorāda to nepieciešamības pamatojums un informācija par priekšlikumu gatavošanas gaitā notikušajām konsultācijām ar privātpersonām.

12. novembrī Valsts sekretāru sanāksmē izsludināja KNAB sagatavotos grozījumu projektus normatīvajos aktos, lai pilnveidotu pretkorupcijas pasākumu īstenošanu valsts pārvaldes iestādēs un paplašinātu vadītāju kompetenci koruptīvu nodarījumu novēršanā.

Interesu konflikta novēršanas situācijas analīze rāda, ka patlaban galvenā loma amatpersonu interešu konfliktu uzraudzībā ir tiesībsardzības institūcijām, tādējādi tiek nepilnīgi izmantota institūciju iekšējā kontrole. Lai pastiprinātu iestāžu vadītāju iespējas efektīvi uzraudzīt padotos, likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” vadītājam paredzētas tiesības pieprasīt no valsts amatpersonas informāciju, kas norādāma amatpersonas deklarācijas publiski nepieejamā daļā (valsts amatpersonas, tās radnieku un citu deklarācijā minēto personu dzīvesvieta un personas kods, kā arī darījumu partneri, tajā skaitā parādnieki un kreditori).

Turklāt iecerēts valsts amatpersonām noteikt pienākumu ziņot Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojam par tām zināmiem koruptīviem nodarījumiem, kuros iesaistītas citas attiecīgās institūcijas amatpersonas. Lai aizsargātu ziņotājus jeb tā sauktos trauksmes cēlājus, institūcijas vadītājam paredzēts aizliegums izpaust informāciju, kura amatpersona vai darbinieks informējis par minētajiem nodarījumiem, un bez objektīva iemesla radīt šādai personai nelabvēlīgas sekas. Par šo noteikumu pārkāpumu vadītājiem iecerēts noteikt administratīvo atbildību.

12. novembrī Saeima pieņēma grozījumus likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”, nosakot pienākumu iesniegt valsts amatpersonas deklarācijas ar Valsts ieņēmumu dienesta elektroniskās deklarēšanas sistēmas palīdzību. Grozīti arī daži valsts amatpersonām noteiktie ierobežojumi.

19. novembrī Valsts sekretāru sanāksmē izsludināja Ministru kabineta ētikas kodeksa projektu. Papildus vispārīgiem ētikas principiem dokuments ietver tādas normas kā aizliegumu ministram izmantot valsts pārvaldes administratīvos un darbinieku resursus savas politiskās partijas darbības nodrošināšanai vai popularizēšanai (piemēram, priekšvēlēšanu aģitācijai), prasības atturēties no lēmuma pieņemšanas, ja tas var radīt šaubas par ministra objektivitāti un neitralitāti, un publiskot informāciju par lobētājiem u.c. Kodeksa ievērošanu uzraudzīs Ministru prezidents un attiecībā uz paša valdības vadītāja iespējamajiem ētikas normu pārkāpumiem – Saeimas Mandātu, ētikas un iesniegumu komisija.

19. novembrī Saeimas pieņēma apjomīgus grozījumus Krimināllikuma pantos, kuri paredz atbildību par dažādiem koruptīviem nodarījumiem. Izmaiņas attiecas gan uz kukuļošanu privātajā sektorā, gan prettiesisku labumu pieprasīšanu un pieņemšanu, ko izdara valsts vai pašvaldības iestādes darbinieki, kas nav valsts amatpersonas, gan valsts amatpersonu kukuļošanu.

Attiecībā uz kukuļņemšanu privātajā sektorā (neatļautu labumu pieņemšanu) atbildība iestāsies par labumu vai to piedāvājuma prettiesisku pieņemšanu. Līdz šim atbildība bija paredzēta tikai tādā gadījumā, ja labums pieprasīts. Atbildība par kukuļdošanu privātajā sektorā (komerciālo uzpirkšanu) turpmāk paredzēta neatkarīgi no tā, kam labums piedāvāts vai nodots – uzņēmuma atbildīgam vai jebkādā citā amatā strādājošam darbiniekam, lai viņš kaut ko izdarītu vai neizdarītu, izmantojot savas pilnvaras.

Līdzīgi, runājot par valsts vai pašvaldības iestāžu darbiniekiem, atbildība iestāsies par labumu vai to piedāvājuma prettiesisku pieņemšanu. Smagāks sods paredzēts, ja šīs darbības saistītas ar labumu pieprasīšanu vai izspiešanu. Līdz šim atbildība bija paredzēta tikai tādā gadījumā, ja labums pieprasīts.

Attiecībā uz valsts amatpersonu kuļņemšanu likumdevējs ir nošķīris situāciju, kad kukulis vai tā piedāvājums pieņemts pirms kādas darbības izdarīšanas vai neizdarīšanas kukuļdevēja interesēs, no tādas situācijas, kad kukulis pieņemts par kaut ko jau iepriekš paveiktu. Tādējādi kriminalizētas “pateicības” valsts amatpersonām. Paredzētais sods “kukuļa–pateicības” gadījumā gan ir zemāks, un samazinātas ir arī vairākas citas sankcijas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar kukuļošanu.

23. novembrī Ministru kabineta komiteja atbalstīja grozījumus Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likumā, kas paredz valsts budžeta finansējumu Ls 0,50 apmērā par katru iegūto balsi viena kalendārā gada periodā katrai partijai, par kuru iepriekšējās Saeimas vēlēšanās nobalsojuši vairāk nekā 2 procenti vēlētāju. Pastāv uzskats, ka tiešais valsts finansējums varētu mazināt partiju atkarību no privātiem ziedotājiem un veicināt demokrātiju.

24. novembrī valdība noraidīja grozījumu MK noteikumos “Kārtība, kādā iestādes ievieto informāciju internetā”. Lai atklātu informāciju par lobētājiem, bija paredzēts iestāžu interneta vietņu sadaļā “Sabiedrības līdzdalība” iekļaut informāciju par sadarbību ar nevalstiskajām organizācijām, izveidotajām darba grupām un padomēm, rīkotajām publiskajām apspriedēm, kā arī informāciju par privātpersonām, kuras sistemātiski sniegušas priekšlikumus pēc būtības par normatīvo aktu vai attīstības plānošanas dokumentu vai tā projektu. Kaut arī valdība puda konceptuālu atbalstu prasībai, ka informācijai par lobētājiem jābūt publiski pieejamai, Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojam tika uzdots atkārtoti izvērtēt iespējamus risinājumus, lai nodrošinātu, ka informācija par lobētājiem būtu publiski pieejama un vienlaikus visām iestādēm netiktu uzdotas jaunas funkcijas.

26. novembrī Saeima 1. lasījumā pieņēma Ministru kabineta iesniegtos grozījumus likumā “Par pašvaldībām”, nosakot pašvaldībām pienākumu publiskot saistošo noteikumu projektus un pievienot tiem paskaidrojuma rakstus, kuros sniegts īss projekta satura izklāsts, projekta nepieciešamības pamatojums, ziņas par konsultācijām ar privātpersonām un cita informācija. Šādi iecerēts veicināt lēmumu pieņemšanas un lobēšanas atklātību pašvaldību līmenī.

Partiju finanšu kontrole

10. novembrī Administratīvā rajona tiesa izskatīja lietu par KNAB lēmumu, sašķaņā ar kuru apvienība “Saskaņas centrs” sauca pie administratīvās atbildības un tai noteikts pienākums pārskaitīt valsts budžetā summu, par kādu tā pārsniedza pieļaujamo priekšvēlēšanu izdevumu apmēru pirms 9. Saeimas vēlēšanām (Ls 4463). Tiesa samazināja apvienībai noteikto administratīvo sodu, taču atstāja spēkā pienākumu atmaksāt iztērēto. Spriedums nav stājies spēkā, jo pārsūdzēts.

16. novembrī Administratīvā apgabaltiesa noraidīja Zaļo un zemnieku savienības (ZZS) sūdzību par KNAB lēmumu, kurā konstatēts, ka pirms 9. Saeimas vēlēšanām ZZS pārsniegusi likumā noteikto priekšvēlēšanu izdevumu limitu, norādījusi nepatiesas ziņas vēlēšanu ieņēmumu un izdevumu deklarācijā un pieņēmusi neatļautus ziedojumus. KNAB pieskaitīja ZZS priekšvēlēšanu izdevumiem Ventspils mēra Aivara Lemberga individuālās kampaņas tēriņus, kurā politiķis centās atspēkot nodibinājuma “Pilsētai un pasaulei” nomelnošanas kampaņu pret viņu. ZZS jāatmaksā valstij Ls 11 626, un šis Administratīvās apgabaltiesas spriedums nav pārsūdzams.

30. novembrī, izskatot Tautas partijas (TP) un Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja strīdu, Administratīvā rajona tiesa nolēma, ka partijai valsts budžetā jāatmaksā 9. Saeimas priekšvēlēšanu laikā pretlikumīgi saņemtie un iztērētie finanšu līdzekļi Ls 1 027 000 apmērā. KNAB secināja, ka pastāv tieša saikne starp TP priekšvēlēšanu kampaņu un vairāku juridisko personu, tajā skaitā biedrības “Sabiedrība par vārda brīvību”, veidotajām kampaņām, kuras 2006. gadā bija vērstas uz TP reklamēšanu. Birojs atzina, ka tādējādi partija pārkāpusi likumā

ietvertos ziedojumu pieņemšanas noteikumus un priekšvēlēšanu izdevumu apjoma ierobežojumu. Jāatgādina, ka 2006. gadā Tautas partijas, Latvijas Pirmās partijas un "Latvijas Ceļa" apvienības lēmums savas reklāmas izvietošanai izmantot tā sauktās trešās personas – šo kampaņas rīkotāju dibinātas nevalstiskas organizācijas – sagrāva pastāvošo partiju un kampaņu finansēšanas kārtību, kura ietvēra stingru izdevumu apjoma ierobežojumu. Spriedums nav spēkā, jo Tautas partija to pārsūdzējusi.

2. Korupcijas apkarošanas bilance – iztiesāšana 2004.–2008. gadā

Valts Kalniņš¹

Viens no galvenajiem pārskata *Korupcijas °C* uzdevumiem ir apkopot un piedāvāt lasītājiem pēc iespējas pilnu ainu par cīņu pret korupciju Latvijā. Pilnīgāko ieskatu par korupcijas apkarošanu sniedz tiesās izskatītās krimināllietas. Tiesu nolēmumi ļauj apkopot tos korupcijas gadījumus, kuros iesaistītās personas atzītas par vainīgām un saņēmušas sodu vai arī attaisnotas. No otras puses, šī informācija rāda korupcijas apkarošanas progresu ar sava veida laika aizturi, jo krimināllietas, kas nonākušas tiesās un izskatītas, satur noziedzīgus nodarījumus, kas atklāti pirms kāda laika.

2006. un 2007. gadā *Korupcijas °C* pārskatā jau bija publicēti dati par krimināllietām, kurās personas apsūdzētas pēc Krimināllikuma pantiem par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā (pēc Latvijas Kriminālkodeksa pantiem par amatnoziegumiem) vai arī kuru iztiesāšanas gaitā personu darbības kvalificētas pēc šiem pantiem. Tika atlasītas krimināllietas, kurās laikā no 2004. līdz 2007. gadam ir taisīti pirmās instances spriedumi. Tagad precizēta šī, jau agrāk savāktā informācija un pievienoti arī dati par 2008. gadu.

Dati iegūti, sniedzot informācijas pieprasījumus Tiesu administrācijā un tiesās. Informācijas vākšanā piedalījies arī Sabiedriskās politikas centra PROVIDUS pētnieks Andrejs Judins, izmantojot Tiesu informācijas sistēmu.

Krimināllikuma 24. nodaļā “Noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā” ir 15 panti, kas nosaka atbildību (sk. 2.1. tabulu). Svarīgi, ka, neraugoties uz šīs Krimināllikuma nodaļas nosaukumu, pēc vairākiem pantiem, piemēram, par kukuļdošanu atbildība var iestāties jebkurai personai, nevis tikai valsts amatpersonai. Šis Krimināllikuma nodaļas panti arī nav vienīgie, kas nosaka atbildību par nodarījumiem, kurus var saistīt ar korupciju. Par korupciju var uzskatīt arī tādās

¹ Valts Kalniņš 2003. gadā Latvijas Universitātē ieguvis politoloģijas doktora grādu. No 1994. līdz 1997. gadam studējis politikas zinātni arī Oslo Universitātē Norvēģijā. Kopš 1998. gada nodarbojas ar korupcijas pētījumiem Latvijas Ārpolitikas institūtā un kopš 2003. gada – Sabiedriskās politikas centrā PROVIDUS. V. Kalniņš ir arī Latvijas Universitātes docents.

sodāmas darbības kā neatļauta labumu pieņemšana (198. pants), komerciālā uzpirkšana (199. pants), politisko partiju finansēšana, izmantojot starpniecību (288.² pants), dažos gadījumos arī krāpšana (177. pants) u.c. Tomēr ierobežotā apjoma dēļ šajā apkopojumā uzmanība pievērsta tieši tā sauktajiem noziedzīgajiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā.

2.1. tabula.

Panti no Krimināllikuma 24. nodaļas "Noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā"

317. pants.	Dienesta pilnvaru pārsniegšana
318. pants.	Dienesta stāvokļa jaunprātīga izmantošana
319. pants.	Valsts amatpersonas bezdarbība
320. pants.	Kukuļņemšana
321. pants.	Kukuļa piesavināšanās
322. pants.	Starpniecība kukuļošanā
323. pants.	Kukuļdošana
325. pants.	Valsts amatpersonai noteikto ierobežojumu pārkāpšana
326. pants.	Neatļauta piedalīšanās mantiskos darījumos
326. ¹ pants.	Tirgošanās ar ietekmi
326. ² pants.	Prettiesiska labumu pieprasīšana un pieņemšana
327. pants.	Dienesta viltojums
328. pants.	Nepatiess dienesta ziņojums
329. pants.	Neizpaužamu ziņu izpaušana
330. pants.	Neizpaužamu ziņu izpaušana pēc amata atstāšanas

Latvijā pagaidām nav sistēmas, kuras ietvaros būtu pieejami pilnīgi visi tiesu nolēmumi. Kaut arī tam, lai iegūtu pilnīgu informāciju, ir veltītas maksimālas pūles, tomēr nevar izslēgt, ka kāda krimināllieta, kas attiecīgajā laikā izskatīta par noziedzīgu nodarījumu valsts institūciju dienestā, nav iekļauta. Taču šis joprojām ir vispilnīgākais apkopojums par krimināllieta, kas saistītas ar korupciju, iztiesāšanu Latvijā, kuram līdzīgi pagaidām nav publicēti.

Lai aina būtu pēc iespējas patiesāka, tabulās visur, kur tas nepieciešams, ir iekavās norādīts, cik liels spriedumu īpatsvars ir stājies spēkā. Kā zināms, pēc lietas iztiesāšanas pirmajā instancē ir iespējamās apelācijas/kasācijas sūdzības/protesti. Rezultātā no pirmās instances sprieduma līdz galīgajam lēmumam var paiet pat vairāki gadi. Visos gadījumos norādītā informācija par spēkā esamību ir atbilstoša 2009. gada beigām.

2.2. tabula.
Apkopojums par notiesātajām personām²

	2004	2005	2006	2007	2008
Krimināllietu skaits	73	78	82	79	72
Par NN valsts institūciju dienestā (amatnoziegumiem) apsūdzēto personu skaits	104	142	125	129	110
T. sk. valsts amatpersonas	79	110	95	85	70
Atzītas par vainīgām par NN valsts institūciju dienestā (amatnoziegumiem)	87	128	118	110	92
T. sk. valsts amatpersonas	63	96	89	69	57
T. sk. notiesājošs spriedums stājies spēkā	87	128	100	95	67
Attaisnotas	15	15	8	16	16
T. sk. valsts amatpersonas	14	14	7	15	11
T. sk. attaisnojošs spriedums stājies spēkā	15	15	8	13	7

2.3. līdz 2.7. tabulai ir pārskats par valsts amatpersonām, kas attiecīgajos gados ir tiesātas pirmajā instancē. Daļā no šīm krimināllietām ir arī apelācijas vai kasācijas nolēmumi. Ailēs, kur minēti dati par attaisnošanu, notiesāšanu un sodu, informācija norāda izskatīšanas rezultātu pēdējā instancē, kur lieta izskatīta līdz 2009. gada beigām.

Jāņem vērā, ka gadījumā, kad valsts amatpersonai noteikts sods – reāla brīvības atņemšana, iespējams, vienas un tās pašas krimināllietas ietvaros šī persona ir notiesāta arī par citiem noziedzīgiem nodarījumiem. Piemēram, var būt lieta, kurā amatpersona ir iesaistījies laupīšanā un tās veikšanai izmantojusi arī savu dienesta stāvokli. Tādā gadījumā persona var būt sodīta gan par dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, gan par laupīšanu. Tomēr tabulās vienmēr ir norādīts galīgais sods. Savukārt, ja norādīts, ka amatpersona ir attaisnota, tas attiecas tikai uz noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā. Salīdzinoši neredzams no šiem gadījumiem personas tomēr ir atzītas par vainīgām saskaņā ar citiem Krimināllikuma pantiem.

Visos gados par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā visvairāk ir tiesātas Valsts policijas amatpersonas (2007. un 2008. gadā gan ir vērojams būtisks samazinājums). Tomēr, izdarot secinājumus par korupciju, svarīgi ņemt vērā, ka daļa šo krimināllietu ietver noziedzīgos nodarījumus, kas saistīti ar nepamatotu vardarbības pielietojumu. Līdz ar to šie nodarījumi pārsvarā nav klasificējami kā korupcija šā vārda šaurākā izpratnē – amata nepienācīga izmantošana personīga labuma gūšanai.

² Piezīmes:

2004: Vienas personas gadījumā iztiesāšanas rezultāts nav zināms.

2007: Tiesāta viena persona, par kuras lietu un tās izskatīšanas rezultātu trūkst datu.

2008: Par vienu krimināllietu nav informācijas. Vēl divu personu tiesāšanas rezultāts nav zināms. Attiecībā uz vienas amatpersonas notiesāšanu nav zināma nolēmuma spēkā esamība.

Tiesāto vidū ir liels tādu amatpersonu īpatsvars, kas ieņem samērā zemu amatu, kaut gan ir arī izņēmumi. 2004. gadā pirmajā instancē tiesāja divus Saeimas deputātus. Nodarījums vienā no šīm lietām gan nav uzskatāms par korupcijas gadījumu vispārpieņemtā nozīmē – runa ir par Jāņa Ādamsona publiski paustajiem apgalvojumiem par vairāku personu saistību ar tā saukto pedofilijas lietu. Otrās krimināllietas ietvaros tiesāja deputātu Imantu Burvi saistībā ar LSDSP ziedotas naudas piesavināšanos. Apsūdzībā par dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu I. Burvis gan tika attaisnots, bet notiesāts par piesavināšanos.

No augstāka līmeņa vai nosacīti nozīmīgākām amatpersonām notiesāti arī divi prokurori (viņiem arī noteikts reālas brīvības atņemšanas sods), Valsts vides inspekcijas priekšiece, kāda pagasta priekšsēdētāja un pašvaldības uzņēmuma direktors. Vienas krimināllietas ietvaros ir attaisnoti Valsts zemes dienesta amatpersona, Latvijas Attīstības aģentūras ģenerāldirektors un valdes priekšsēdētājs, kā arī Centrālās dzīvojamo māju privatizācijas komisijas priekšsēdētājs saistībā ar atpūtas bāzes "Melluži" vasarnīcu telpu nodošana privatizācijai.

2.3. tabula.

2004. gadā pirmajā instancē tiesātās valsts amatpersonas (visi nolēmumi spēkā)³

Institūcijas/amatpersonas	Tiesāto skaits	T. sk. attaisnotas	T. sk. notiesātas	T. sk. reāla brīvības atņemšana
Saeimas deputāti	2	1	1	
Valsts policija,	37 ⁴	6	30	10
t. sk. saistībā ar pielietotu vardarbību	14	5	9	3
Muita	10	2	8	2
Valsts robežsardze	5	1	4	
Prokurori	2		2	2
Tiesu izpildītāji	2		2	1
Valsts zemes dienests Jūrmalā	1	1		
Centrālā dzīvojamo māju privatizācijas komisija	1	1		
BO VAS "Latvijas Attīstības aģentūra"	1	1		
Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra	1		1	
Valsts vides inspekcija	1		1	
Valsts mežu dienests, mežniecības	3		3	
Pašvaldības priekšsēdētājs	1		1	
Pašvaldības policija,	8	1	7	
t. sk. saistībā ar pielietotu vardarbību	3		3	
Pašvaldības uzņēmuma direktors	1		1	
Skolu direktori	2		2	

³ Par vienu amatpersonu, kas tiesāta saistībā ar vardarbības pielietošanu, trūkst datu par amatpersonas institucionālo piederību, rezultātu un spēkā esamību.

⁴ Vienā ar vardarbības pielietošanu saistītā krimināllietā, kurā bija apsūdzēta viena amatpersona, noticis izlīgums.

Arī 2005. gadā tiesāti divi prokurori. Vēl augstāko tiesāto amatpersonu vidū ir divu valsts uzņēmumu direktori (no tiem viens attaisnots) un, iespējams, nozīmīgākās šajā gadā notiesātās amatpersonas – Valsts ieņēmumu dienesta ģenerāldirektors un Galvenās muitas pārvaldes direktora vietnieks. Šajā gadā plašu ievēribu izpelnījās arī divu tiesu izpildītāju un Tieslietu ministrijas Tiesu izpildītāju departamenta direktora vietnieka tiesāšana saistībā ar akciju sabiedrības RAF īpašuma prettiesisku realizāciju.

2.4. tabula.

2005. gadā pirmajā instancē tiesātās valsts amatpersonas (visi nolēmumi spēkā)

Instiitūcijas/amatpersonas	Tiesāto skaits	T. sk. attaisnotas	T. sk. notiesātas	T. sk. reāla brīvības atņemšana
Valsts policija,	43	4	39	3
t. sk. saistībā ar pielietotu vardarbību	8	2	6	
Muita	15	2	13	1
Valsts ieņēmumu dienests	3		3	
Valsts robezsardze,	9	1	8	
t. sk. saistībā ar pielietotu vardarbību	3		3	
Prokurori	2		2	
Tiesu izpildītāji	3		3	1
Drošības policija	2		2	
NBS virsnieks	1		1	
Valsts uzņēmumu direktori	2	1	1	
Valsts uzņēmuma cita amatpersona	1		1	
Tieslietu ministrija	1		1	
Naturalizācijas pārvalde	4		4	
Medicīniskās aprūpes un darbības kvalitātes kontroles inspekciju	2	2		
Mežniecība	1	1		
Pašvaldību priekšsēdētāji	2		2	
Pašvaldību citas amatpersonas	2	1	1	
Pašvaldības policija,	4		4	
t. sk. saistībā ar pielietotu vardarbību	1		1	
Būvvalde	1	1		
Apsardzes firma (vardarbība)	7	1	6	
Latvijas Universitāte	1		1	
Izglītības/bērnu iestāžu vadītāji	2		2	
Nav zināms	2		2	

2006. gadā tiesātās, nosacīti nozīmīgākās valsts amatpersonas ir Veselības obligātās apdrošināšanas valsts aģentūras direktora vietnieks, Centrālās dzīvojamu māju privatizācijas komisijas priekšsēdētājs un Latvijas Onkoloģijas centra direktors. Tiesātas arī divas tiesu izpildītājas, no kurām viena attaisnota.

2.5. tabula.**2006. gadā pirmajā instancē tiesātās valsts amatpersonas
(iekavās – spēkā stājušies nolēmumi)**

Institūcijas/amatpersonas	Tiesāto skaits	T. sk. attaisnotas	T. sk. notiesātas	T. sk. reāla brīvības atņemšana
Valsts policija,	43	4 (4)	39 (29)	13 (5)
t. sk. saistībā ar pielietotu vardarbību	7		7 (7)	1 (1)
Muita	26	1 (1)	25 (23)	
Valsts ieņēmumu dienests	1		1 (1)	
Valsts robežsardze	5		5 (3)	1 (1)
Tiesu izpildītāji	2	1 (1)	1 (1)	
Zemesgrāmatu nodaļas tiesnesis	1		1 (1)	
Aizsardzības ministrija	2		2 (2)	
Nacionālā aizsardzības akadēmija	1		1 (1)	
Centrālā dzīvojamo māju privatizācijas komisija	1		1 (1)	
Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests	4		4 (4)	
Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija	1		1 (1)	
BO VU "Latvijas Onkoloģijas centrs" direktors	1		1 (1)	
Veselības obligātās apdrošināšanas valsts aģentūra	1		1	
Satiksmes ministrija	1	1 (1)		
Naturalizācijas pārvalde	1		1 (1)	1 (1)
Pašvaldības priekšsēdētājs	1 (izlīgums)			
Pašvaldības policija,	4		4 (4)	1 (1)
t. sk. saistībā ar pielietotu vardarbību	1		1 (1)	
Lietuvas robežsardze	1		1 (1)	

Salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem 2007. gadā vairāk tiesātas pašvaldību amatpersonas. Tiesāti Siguldas un Ventspils domes priekšsēdētāji, no kuriem pirmais atzīts par vainīgu, bet otrais – attaisnots. Par nozīmīgāko 2007. gadā ir atzīstama krimināllietā, kuras ietvaros notiesāja Jūrmalas domes deputātu un vēl divas personas saistībā ar kukuļošanu Jūrmalas mēra vēlēšanās. Par vardarbību notiesāts arī kādas pašvaldības policijas pārvaldes priekšnieks, bet par centieniem, ļaunprātīgi izmantojot dienesta stāvokli, izvairīties no atbildības par ceļu satiksmes negadījuma izraisīšanu, – Valsts policijas Ogres rajona policijas pārvaldes priekšnieks (šajā krimināllietā gan vēl ir gaidāma izskatīšana apelācijas instancē).

2.6. tabula.

2007. gadā pirmajā instancē tiesātās valsts amatpersonas
(iekavās – spēkā stājušies nolēmumi)⁵

Institūcijas/amatpersonas	Tiesāto skaits	T. sk. attaisnotas	T. sk. notiesātas	T. sk. reāla brīvības atņemšana
Valsts policija,	31	2 (2)	29 (23)	11 (9)
t. sk. saistībā ar pielietotu vardarbību	2		2 (2)	
Muita	7	1 (1)	6 (6)	
VID	7	2 (1)	5 (5)	
Valsts robezsardze	12	1 (1)	11 (9)	2
Tiesu izpildītāji	2	1 (1)	1 (1)	
Naturalizācijas pārvalde	1		1 (1)	1 (1)
Valsts probācijas dienests	1		1 (1)	1 (1)
Labklājības ministrija	1	1 (1)		
CSDD	3		3 (3)	
Pašvaldību priekšsēdētāji	5	2 (2)	3 (3)	
Pašvaldību deputāti	2	1	1 (1)	1 (1)
Pašvaldību citas amatpersonas	4	1 (1)	3	2
Pašvaldības policija,	3		3 (3)	2 (2)
t.sk. saistībā ar pielietotu vardarbību	3		3 (3)	2 (2)
Pašvaldību uzņēmumu direktori	2		2 (2)	
Pašvaldību uzņēmumu amatpersonas	2	2 (2)		
Valsts meža dienests	1	1 (1)		

No 2008. gadā pirmajā instancē iztiesātajām korupcijas lietām vislielāko uzmanību piesaistīja divu Rīgas Vidzemes priekšpilsētas tiesnešu atzīšana par vainīgām kukuļņemšanā. Šajā lietā spriedums gan nav stājies spēkā, jo šā pārskata gatavošanas laikā izskatīšana apelācijas instancē bija nozīmēta uz 2010. gadu. Citas krimināllietas ietvaros tika tiesāta vēl viena tiesnese, un spēkā stājies spriedums, ar kuru reālas brīvības atņemšanas sods piespriests prokuroram. 2008. gadā būtiski samazinājies tiesāto Valsts policijas amatpersonu skaits.

⁵ Ir tiesāta vēl viena persona, par kuru nav zināms, vai tā bijusi valsts amatpersona.

2.7. tabula.

2008. gadā pirmajā instancē tiesātās valsts amatpersonas
(iekavās – spēkā stājušies nolēmumi)⁶

Instiūcijas/amatpersonas	Tiesāto skaits	T. sk. attaisnotas	T. sk. notiesātas	T. sk. reāla brīvības atņemšana
Valsts policija,	21	1	20 (13) ⁷	8 (4)
t. sk. saistībā ar pielietotu vardarbību	1		1 (1)	
Muita	6	1 (1)	5 (5)	
VID	3		3 (3)	
Valsts robezsardze	2		2 (2)	1 (1)
Militārās izlūkošanas un drošības dienests	2		2	2
Tiesneši	3		3	2
Prokurors	1		1 (1)	1 (1)
Tiesu izpildītāji	2	1	1	
Zemesgrāmatu tiesnesis	1		1 (1)	1 (1)
Ieslodzījuma vietu pārvalde	1		1 (1)	1 (1)
Valsts valodas centrs	1	1 (1)		
Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde	1		1 (1)	1 (1)
Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests	1		1 (1)	
Valsts tehniskās uzraudzības aģentūra	1		1	1
Izglītības un zinātnes ministrija	1	1		
Izglītības iestāžu direktori	3		3 (3)	2 (2)
Nacionālā rehabilitācijas centra "Vaivari" valdes priekšsēdētājs	1		1 (1)	
Mežzinis/mežziņa vietnieks	2		2 (2)	
Pašvaldību priekšsēdētāji	2	1	1 (1)	
Jūrmalas pilsētas bibliotēku apvienība	2	2 (2)		
SIA "Jūrmalas slimnīca" direktors, valdes priekšsēdētājs	1		1 (1)	
Citu pašvaldību uzņēmumu amatpersonas	2	1	1 (1)	
Pašvaldības policija,	7	1 (1)	4 (4)	
t. sk. saistībā ar vardarbību u. c. šaurā izpratnē nekoruptīvām darbībām	6 ⁸	1 (1)	3 (3)	
SIA, kas veic transportlīdzekļu tehnisko kontroli	1		1 (1)	
Lietuvas robezsardze	1		1 (1)	
Trūkst datu par institūciju	1	1 (1)		

⁶ 1 krimināllieta – nav zināms, vai un kādas valsts amatpersonas tiesātas.⁷ Par vienu personu spēkā stāšanās nav zināma.⁸ Divu personu gadījumā lietas izskatīšanas rezultāts nav zināms.

Kopumā nav vienkārši noteikt, vai piecu gadu laikā iztiesātās korupcijas lietas kļūst nozīmīgākas. Tiesāto amatpersonu līmeni vai nodarījumu bīstamību ir gandrīz neiespējami savstarpēji samērot pēc kāda viena objektīva kritērija. Netiešs nodarījumu svarīguma rādītājs varētu būt tas, ka notiesātajām personām noteikts reālas brīvības atņemšanas sods. Šis rādītājs nav precīzs, jo, nosakot sodu, tiesas ņem vērā daudzus un dažādus apstākļus (turklāt dažādās tiesās varētu atšķirties caurmērā sodu bardzības prakse), taču tas noder tendences ilustrācijai.

2004. gadā pirmajā instancē tiesātajām valsts amatpersonām reālas brīvības atņemšanas sods noteikts 18 gadījumos, 2005. gadā – 5, 2006. gadā – 17, 2007. gadā – 22, 2008. gadā – 18. Kaut arī ir vērojamas zināmas svārstības, kvantitatīvie dati neļauj saskatīt šajā ziņā nekādas izteiktas tendences. 2.8. tabulā redzams apkopojums par nosacīti nozīmīgākajām valsts amatpersonu grupām un to tiesāšanas rezultātiem 2004.–2008. gadā.

2.8. tabula.

Nosacīti nozīmīgākās tiesātās valsts amatpersonas 2004.–2008. gadā (iekavās – spēkā stājušies nolēmumi)

Amatpersonas	Tiesāto skaits	T. sk. attaisnotas	T. sk. notiesātas	T. sk. reāla brīvības atņemšana
Saeimas deputāti	2	1 (1)	1 (1)	
Tiesneši	3		3	2
Zemesgrāmatu tiesnesis	2		2 (2)	1 (1)
Prokurori	5		5 (5)	3 (3)
Tiesu izpildītāji	11	3 (2)	8 (7)	2 (2)
Ministrijas valsts sekretārs	1	1		
VID ģenerāldirektors un Galvenās muitas pārvaldes direktora vietnieks	2		2 (2)	
Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas vadītāja vietnieks	1		1 (1)	
Valsts vides inspekcijas priekšniece	1		1 (1)	
Veselības obligātās apdrošināšanas valsts aģentūras direktora vietnieks	1		1	1
Centrālās dzīvojamo māju privatizācijas komisijas priekšsēdētājs ⁹	1	1 (1)	1 (1)	
Pašvaldību priekšsēdētāji	11 ¹⁰	3 (2)	7 (7)	
Pašvaldību deputāti	2	1	1 (1)	1 (1)
Valsts/pašvaldību uzņēmumu vadītāji (izņemot izglītības un medicīnas jomu)	7	3 (2)	4 (4)	
Latvijas Universitātes fakultātes prodekāns	1		1 (1)	
Izglītības/bērnu iestāžu vadītāji	7		7 (7)	2 (2)
Medicīnas iestāžu vadītāji	3		3 (3)	

⁹ Viena un tā pati persona divās krimināllietās.

¹⁰ Vienas personas lietā bija izlīgums.

2.9. tabulā redzamas institūcijas, kuru amatpersonas mēģināts piekukuļot. Visvairāk tādu krimināllietu ir par kukuļdošanu, kad personas mēģinājušas piekukuļot Valsts policijas darbiniekus. To skaitā ir ievērojams īpatsvars krimināllietu par kukuļdošanu saistībā ar ceļu satiksmes noteikumu pārkāpumiem – parasti, lai izvairītos no administratīvās atbildības, bet citkārt arī no kriminālatbildības. Daļa šo krimināllietu ietver it kā ikdienišķo kukuļdošanu ceļu policistiem, un no tā redzams, ka šādi noziedzīgi nodarījumi nebūt nav brīvi no kriminālatbildības riska kukuļa devējam. Ņemtas vērā gan tādas lietas, kurās spriedums stājies spēkā, gan tādas, kurās vēl nav. Nav iekļautas tādas krimināllietas, kurās līdz 2009. gada beigām pēdējais spriedums bijis attaisnojošs vai arī rezultātu nav izdevies noskaidrot.

2.9. tabula.

Krimināllietas par kukuļdošanu – iecerēto saņēmēju amatpersonu institūcijas

Institūcija	2004	2005	2006	2007	2008
Aizsardzības ministrija					1
CSDD			1	4	
Drošības policija				1	
KNAB		1			1
Muita			1	9	3
NBS		1			
Naturalizācijas pārvalde		1	1	1	
Pilsētas domes deputāts				1	
Pilsētas domes cita amatpersona				1	
Prokurors	1	2			1
Tiesnesis			1		
Tiesu izpildītājs				1	
Valsts darbspējas ekspertu ārstu komisija	1				
Valsts ieņēmumu dienests			1		
VID Finanšu policijas pārvalde	2	2	2		4
Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija			1		
Valsts mežu dienests					1
Valsts policija (t. sk. saistībā ar pārkāpumiem ceļu satiksmē)	8 (4)	11 (7)	13 (7)	6 (5)	13 (11)
Valsts probācijas dienests			1	1	
Valsts robežsardze			1	3	
Valsts tehniskās uzraudzības aģentūra					1
Kopā	12	19	23	28	25

Neraugoties uz it kā diezgan lielo krimināllietu skaitu par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar korupciju, kukuļošanas apkarošana, ciktāl tā atspoguļota tiesu nolēmumos, skārusi pārsvarā diezgan neliela apjoma negodīgus darījumus. Tā no 220 krimināllietām par kukuļošanu tikai 53 lietās kukuļu kopējais apjoms pārsniedzis Ls 1000. Procentuāli pa gadiem tādu krimināllietu, kurās figurē relatīvi lieli kukuļu apjomi, īpatsvars bija 26% – 2004. gadā, 28% – 2005. gadā, 12% – 2006. gadā, 22% – 2007. gadā un 34% – 2008. gadā (izskatīšanas gads pirmajā instancē).

Tas nenozīmē, ka iztiesātās lietas ir nesvarīgas, bet tomēr apjomīgākos korupcijas darījumus tās gandrīz neietver. Kukuļa apmēra ziņā lielākā krimināllietā izskatīta 2008. gadā par to, ka Rīgas Valsts tehnikuma direktors pieprasījis Ls 80 000 no kādas kapitālsabiedrības amatpersonas kā atlīdzību par izlīgumu civillietā.

2.10. tabulā ir parādīts kukuļu apjomu sadalījums pa gadiem, kuros krimināllietā pirmo reizi taisīts spriedums (nav iekļautas lietas, kurās līdz 2009. gada beigām pēdējais spriedums bijis attaisnojošs vai arī kuru rezultātu nav izdevies noskaidrot). Gluži tāpat kā 2.9. tabulā ņemtas vērā gan lietas, kurās spriedums stājies spēkā, gan lietas, kurās vēl nav. Nav iekļautas tādas krimināllietas, kurās kukulis vienīgi ticis izspiests, pieprasīts, piedāvāts vai arī piedāvājums pieņemts, taču faktiski nav dots vai ņemts.

2.10. tabula.

Kukuļu apjomi (saskaitot visus vienā krimināllietā faktiski dotos vai ņemtus kukuļus)

Kukuļa apjoms	Krimināllietu skaits				
	2004	2005	2006	2007	2008
Ls 0–5	1	3	4	4	1
Ls 6–10	2		6	2	2
Ls 11–20	4	5	8	4	1
Ls 21–30			1	1	2
Ls 31–40	3		1	4	5
Ls 41–50		2	1		1
Ls 51–100	4	4	4	4	6
Ls 101–200	3	5	3	9	1
Ls 201–300	2	1	7	4	4
Ls 301–400		2	2	3	2
Ls 401–500	1	2	5	2	1
Ls 501–1000	8	7	1	1	1
Ls 1001–2000	4	5	2	3	4 ¹¹
Ls 2001–3000	1	3	1	3	2

¹¹ Vienas lietas ietvaros dotās un pieņemtās kukuļu summas aplēstas orientējoši pēc mediju ziņām.

2.10. tabulas turpinājums

Kukuļa apjoms	Krimināllietu skaits				
	2004	2005	2006	2007	2008
Ls 3001–4000	2		1	1	1
Ls 4001–5000					
Ls 5001–10 000	2	2	1	1	3
Ls 10001–11 000					
Ls 11001–12 000				1	
Ls 12001–13 000					
Ls 13001–14 000					1
Ls 14001–15 000				1	
Ls 15001–20 000				1	
Ls 20001–25 000	1	1			1
Ls 25001–30 000					
Virš Ls 30 000		1 (Ls 45 000)	1 (Ls 33 629)		2 (Ls 80 000 un Ls 35 140)
Kopā krimināllietas	38	43	49	49	41

Par pieciem gadiem apkopotie dati visā visumā nerāda nozīmīgas attīstības tendences korupcijas apkarošanā un iztiesāšanā. Tikai pavisam nedaudz lietu attiecas uz tā saukto valsts sagrābšanu, kad privātpersonas ar nelikumīgu maksājumu palīdzību ietekmē ne tikai likumu piemērošanu, bet gan pašu likumu, citu normatīvo aktu un tiesu nolēmumu, t. i., sabiedrības spēles noteikumu pieņemšanu.

KNAB publiskie pārskati rāda, ka kopš 2006. gada būtiski samazinājies krimināllietu skaits, kuras birojs nosūtījis prokuratūrai ar lūgumu sākt kriminālvajāšanu (41 lieta – 2006. gadā, 18 lietas – 2007. gadā, 16 lietas – 2008. gadā). Vienlaikus nav sevišķi samazinājies personu skaits, pret kurām lūgts sākt kriminālvajāšanu (pa gadiem attiecīgi – 65, 46 un 55).¹² Tātad lietu ir mazāk, bet vismaz iesaistīto personu skaita ziņā tās ir apjomīgākas. Būtu nepamatoti nākotnē gaidīt korupcijas lietu daudzuma strauju pieaugumu kaut vai tāpēc, ka šis apjoms nevar pārsniegt izmeklēšanas resursu ietvaros iespējamo. Tomēr ir skaidrs, ka, neraugoties uz korupcijas apkarotāju sasniegumiem, gan tiesas procesu lēnā gaita, gan arī objektīvās grūtības atklāt sarežģītas korupcijas afēras līdz šim relatīvi saudzējušas politisko korupciju.

¹² Avots: KNAB publiskie pārskati. www.knab.lv/lv/knab/review/report/ Pēdējo reizi sk. 12.02.2010.

3. Ar krīzi uz korupciju

Līga Stafecka¹

Publiskajā telpā izskanējuši dažādi minējumi par to, kā ekonomiskā krīze un tās pārvarēšanai pieņemtie lēmumi varētu ietekmēt korupcijas izpausmes. Līdzīgi vērtējumiem un prognozēm par ekonomikas atveseļošanas pareizāko veidu, kur bieži vien rodas šaubas par konkrētu runātāju personisko ieinteresētību sniegt konkrētas interpretācijas, piemēram, par devalvāciju. Ieinteresētās puses izmanto arī korupcijas argumentu, piemēram, runājot par nepieciešamību samazināt birokrātiskās procedūras virknē nozaru, tajā skaitā būvniecībā un publiskajos iepirkumos, lai piešķiltu uguni ekonomikas motoram. Līdzīgs arguments ir korupcijas risku piesaukšana, stingri nostājoties pret atalgojuma samazināšanu publiskajā sektorā. Tamlīdzīgiem argumentiem varētu būt zināms pamatojums, taču nepieciešama dziļāka analīze.

Pašreiz grūti kaut ko droši prognozēt ne vien par ekonomiskās situācijas turpmāko dinamiku, bet arī par iespējamiem jauniem valdības manevriem sarunās ar starptautiskajiem aizdevējiem. Šā raksta ietvaros pievērsīšos līdz šim skaidrāk konstatējamām un paredzamām sociālpolitiskajām problēmām, kā arī izmantošu virkni nesen veiktu sabiedriskās domas pētījumu, kas atsedz sabiedrības noskaņojumu dažādos jautājumos, kas tieši vai netieši saistīti ar korupciju.²

Būtiskākie ekonomiskās un politiskās krīzes faktori

Pašreizējo situāciju būtiski sarežģī tas, ka līdzās ekonomiskajai krīzei ir arī visai ietilgusi politiska un publisko institūciju legimitātes krīze, un tas vēl vairāk apgrūtina prognozēšanu. Nepārdomātas saimniekošanas burbulis ir plīsis ne tikai

¹ Līga Stafecka – ieguvusi politikas zinātnes maģistra grādu Latvijas Universitātē (2006). Kopš 2005. gada ir Sabiedrības par atklātību – *Delna* politikas analītiķe, kur viņas darbības galvenās jomas ir korupcija pašvaldībās, vēlēšanu jautājumi un jauniešu izglītošana pret korupcijas tēmās.

² Vēlos pateikties SKDS un Ievai Strodeī par atbalstu un atļauju šā raksta mērķiem izmantot atsevišķus plašāk nepublikotus SKDS datus.

valsts līmenī, bet arī virknē mājsaimniecību, jo krasi sarukuši ienākumi un radušās nopietnas grūtības atmaksāt savulaik, neapdomīgi novērtējot savas vajadzības un iespējas, uzsāktās kredītsaistības. Valsts prezidenta Stratēģiskās analīzes komisija (SAK) 2009. gada sākumā sagatavoja sociālpolitiskās situācijas novērtējumu, identificējot četrus aktuālākos sociālpolitiskos faktoros, kuriem jāpievērš uzmanība vidējā un ilgtermiņa perspektīvā. Tie ir nabadzības riski, sociālā spriedze, sabiedrības neuzticība valsts rīcībspējai, kā arī izglītības un veselības jomas reformēšana.³ Šajā rakstā pievērsīšos pirmajiem trim faktoriem, par kuriem ir pieejami kaut vai minimāli dati un kuru ietekme uz vispārējo korupcijas situāciju varētu būt tiešāka.

Pieaugošais nabadzības risks

Līdz ar strauji pieaugošo bezdarba līmeni aug arī mājsaimniecību un uzņēmumu nespēja pildīt savas kredītsaistības. Līdztekus norisinās dažādu valsts pabalstu apjomu apcirpšana. Vispārējs ienākumu kritums kā apburtā lokā vēl vairāk samazina pašvaldības un valsts iespējas palīdzēt grūtībās nonākušajiem. Jau minētajā SAK novērtējumā ir prognozēta strauja ienākumu nevienlīdzības celšanās, kas arī pastiprina būtiskas iedzīvotāju daļas nabadzības risku.⁴

Pēc sociālekonomiskajiem rādītājiem, Latvija Eiropas Savienības (ES) valstu kartē iezīmējas visdrūmākajā krāsā, lielākoties izvirzoties līderpozīcijās starp Lietuvu, Rumāniju, Ungāriju. Pēc *Eurobarometra* datiem, 90% respondentu Latvijā 2009. gada vasarā uzskatīja, ka nabadzība valstī pieaugusi, un tas bija visaugstākais rādītājs Eiropas Savienības valstu vidū.⁵ Dati liecina, ka kopumā sabiedrībā valda diezgan liels pesimisms par to, kāds būs finansiālais nodrošinājums tuvākā gada laikā. 65% respondentu norādījuši, ka turpmākajos 12 mēnešos viņu mājsaimniecības finansiālā situācija pasliktināsies. No ES valstīm tuvākās sekotājas aptaujā bija Lietuva (58%) un Ungārija (48%).⁶ Latvijas iedzīvotāji arī visbiežāk atzinuši, ka nākamā gada laikā varētu būt problemātiski apmaksāt regulāros rēķinus, nopirkt

³ Pašreizējās situācijas diagnoze. Stratēģiskās analīzes komisijas ideju platforma. www.saki.lv/component/content/article/95 Pēdējo reizi sk. 08.01.2010.

⁴ Džini koeficients liecina, ka ienākumu nevienlīdzība Latvijā pieaug, 2008. gadā sasniedzot 0,38 (2000. gadā 0,34), kas ir visaugstākais ienākumu nevienlīdzības līmenis ES valstu vidū. Tuvākās sekotājas ir Rumānija un Portugāle (0,36). Avots: *Eurostat* dati. http://nui.epp.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?wai=true&dataset=ilc_sic2 Pēdējo reizi sk. 08.01.2010.

⁵ Flash Eurobarometer Series # 276. Monitoring the social impact of the crisis: public perceptions in the European Union. Analytical report. Fieldwork: July 2009, Publication October 2009.

⁶ Flash Eurobarometer Series # 276. Monitoring the social impact of the crisis: public perceptions in the European Union. Analytical report. Fieldwork: July 2009, Publication October 2009.

pārtiku vai citas ikdienā nepieciešamās preces, kā arī samaksāt īri vai nokārtot mājokļa kredītu maksājumus.⁷

Pēc Nodarbinātības valsts aģentūras datiem, 2009. gada novembrī bezdarba līmenis salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu bija dubultojies un sasniedzis 14,1% (pēc Eurostat 20,9%). Turklāt šis rādītājs katru mēnesi turpināja augt.⁸ Pēc Eurostat aprēķiniem, Latvijā 2009. gada nogalē bija augstākais bezdarba līmenis ES.⁹ Turklāt iedzīvotāju vidū saglabājās izteikts pesimisms par iespējām atrast darbu: 64% aptaujāto vērtēja iespējas Latvijā atrast darbu kā ļoti sliktas, bet 24% – kā drīzāk sliktas.¹⁰ Visticamāk, ka arī ekonomikas atveseļošanās nepalielinās darba vietu skaitu tik strauji, lai sociālā spriedze atslābtu tūlīt pēc pirmajiem saimniecības atlabšanas rādītājiem.

Ienākumu nevienlīdzība ir ārkārtīgi būtisks faktors, kam līdz šim pievērsts nepamatoti maz uzmanības. Nevienlīdzība ietekmē ne tikai sociālo jomu, bet arī iedzīvotāju vērtējumu par publisko institūciju darbību (līdz ar to arī šo institūciju legimitāti), gatavību līdzdarboties politiskajos procesos, kā arī izpratni par korupciju un tās attaisnojamību. Dažādās valstīs pētot korupciju determinējošas cēloņsakarības, parasti dominē tieši ekonomiskie faktori – ienākumu līmenis un ienākumu nevienlīdzība. Vairākos salīdzinošos pētījumos secināts, ka valstīs ar augstāku ekonomisko attīstību (IKP uz iedzīvotāju) ir vērojama mazāka korupcijas izplatība, jo augstāks ienākumu līmenis sniedz plašākas iespējas iegūt kvalitatīvu izglītību, piedalīties politikā u. tml.¹¹ Savukārt mazattīstīta ekonomika spēj nodrošināt tikai minimālu labklājību visiem, un zemie ienākumi ir spēcīgs stimuls iesaistīties koruptīvos darījumos. Tiek atzīts, ka valstīs, kurām ir raksturīgi zemi ienākumi, augsta ekonomiskā nedrošība vai pat plaši izplatīta nabadzība, papildu

⁷ Uz augstu risku – ka nebūs iespējams nosegt ikdienas rēķinus – norādījuši 23% respondentu, uz vidēju risku – 31%, uz zemu risku – 24%. 20% respondentu norādījuši, ka šāda riska visdrīzāk nebūs. Tuvākās sekotājas aptaujas datu ziņā ir Lietuva un Rumānija. 80% Latvijas respondentu norādīja arī, ka nākamā gada laikā saskarsies vismaz ar zemu risku mājokļa īres vai kredītmaksājumu veikšanā. Avots: Flash Eurobarometer Series # 276. Monitoring the social impact of the crisis: public perceptions in the European Union. Analytical report. Fieldwork: July 2009, Publication October 2009.

⁸ Bezdarba statistika no Nodarbinātības valsts aģentūras interneta vietnes.

www.nva.lv/index.php?cid=6&mid=272 Pēdējo reizi sk. 08.01.2010.

⁹ Eurostat Newsrelease euroindicators 170/2009, 1 December 2009.

¹⁰ DnB Nord Latvijas barometrs: Nākotnes prognozes. Nr. 20. 2009. gada decembris.

www.dnb-nord.lv/Download/Latvijas%20Barometrs/dnb-nord-latvijas-barometrs-nr_20.pdf Pēdējo reizi sk. 08.01.2010.

¹¹ Vairākos salīdzinošajos pētījumos, kur vērtēta ekonomisko rādītāju un korupcijas savstarpējā saistība, secināts, ka pastāv cieša statistiska saistība starp ekonomisko attīstību (IKP uz vienu iedzīvotāju) un korupcijas līmeni, proti, korupcijas līmenis valstīs ar zemiem vai vidējiem attīstības rādītājiem ir daudz augstāks, un otrādi. Detalizētāk sk. Treisman, D. The Causes of Corruption: a cross-national study, *Journal of Public Economics* No. 76 (2000); Montiola, G. R., Jackman, R. W. Sources of Corruption: A Cross-Country Study. *British Journal of Political Science*, No. 32 (2002).

nelegāli iegūtu līdzekļu subjektīvā vērtība indivīdam ir ievērojami lielāka nekā šai naudai būtu turīgākās valstīs.¹²

Vienā no apjomīgākajiem pētījumiem (iekļautas 129 pasaules valstis), kurā aplūkota ienākumu nevienlīdzības ietekme uz korupciju, tika secināts, ka nevienlīdzība rada plašākas iespējas un motivāciju sabiedrības turīgākajai daļai iesaistīties koruptīvos darījumos, savukārt mazāk turīgākajai daļai – attaisnot korupciju.¹³ Proti, iedzīvotāju turīgākajam segmentam ir lielāka tieksme saglabāt savas ietekmes pozīcijas, toties trūcīgākajam trūkst resursu, zināšanu un ticības savai ietekmei, lai veicinātu politiku atbildīgumu, izdarītu publisku spiedienu un tādējādi mazinātu amatpersonu iespējas vairot savu labklājību uz sabiedrības interešu rēķina.

Turklāt ienākumu nevienlīdzība ne vien palielina iespējas rīkoties negodprātīgi, bet arī ietekmē sabiedrības priekšstatus un normas par korupciju, veidojot sava veida apburto loku. Valstīs, kur ir lielāka nevienlīdzība, drīzāk valda uzskats, ka pie labklājības var nonākt, nevis balstoties uz labu izglītību un pieredzi, bet gan koruptīvā veidā. Arī politiskās institūcijas visdrīzāk darbojas atsevišķu interešu labā, tādēļ plašāka sabiedrība tām neuzticas. Līdz ar to iedzīvotāji tiecas attaisnot kukuļņemšanu un krāpšanos ar nodokļiem. Izteiktā nevienlīdzība mazina kopienas izjūtu un uzticēšanos līdzpilvēkiem, kas abi ir ļoti būtiski priekšnoteikumi politiskajai līdzdalībai. Trūcīgākais sabiedrības segments var justies bezspēcīgs un tādēļ atteikties iesaistīties politikā.¹⁴

Sociālā spriedze

Latvijas sabiedrībā valda bezprecedenta zema uzticība gan valdībai un parlamentam, gan visai politiskajai un partiju sistēmai kopumā. Šādos apstākļos valsts pārvaldes lēmumiem jau *a priori* ir zema lēģitimitāte, tādēļ sāpīgas reformas un nozīmīgi algu samazinājumi var izraisīt sevišķi asus sociālos protestus.

Lai arī kopumā nav piepildījusies SAK prognoze par plašiem sociāliem nemieriem vai pat humanitāro krīzi, dažāda veida protestu skaits ir ievērojami audzis. Turklāt papildus 2009. gada 13. janvāra akcijai, arodbiedrību un studentu apvienības organizētajiem protestiem, zemnieku nemieriem Rīgā, motociklistu protestiem pret transporta līdzekļu nodevas palielināšanu vai telšu komūnai pie Ministru kabineta, neapmierinātības izpausmes ir vērojamas arī reģionos, piemēram, Bauskas tilta bloķēšana vai mitiņš Līvānos, kur sanākušie protestēja pret

¹² Rose-Ackerman, S. Corruption. A Study in Political Economy. New York, San Francisco and London: Academy Press (1978), 9. lpp.

¹³ Jong-Sung, Y., Khargram, S. A Comparative Study of Inequality and Corruption. American Sociological Review. Vol. 70. (2005).

¹⁴ Uslander, M. E., Brown, M. Inequality, Trust and Civic Engagement. American Politics Research. Vol. 33. No. 6 (2005), 869. lpp.

valdības lēmumiem un plānoto nodokļu palielinājumu. Plašsaziņas līdzekļos mazāk izskanēja savdabīgā protesta akcija Daugavpilī, kur sanākušie ar zābakiem apmētāja Saeimas un arī Daugavpils pašvaldības deputātu attēlus, protestējot pret viņu darbu. Audzis arī dažādu aktivitāšu skaits internetā, piemēram, tikuši vākti paraksti, aicinot Valsts prezidentu Valdi Zatleru atkāpties no amata, vai izveidotas dažādas interneta vietnes, piemēram, *pingviniem.info*, lai apspriestu politiskās norises, apmainītos ar informāciju, plānotu kopīgas aktivitātes u. tml. Dažos protestos netika izvirzītas skaidras prasības, taču kopumā tika demonstrēta acīmredzama vilšanās valstī un tās līderos.

Aplicinājums tam, ka valdība bija noraizējusies par nekontrolētiem sabiedrības protestiem, bija Aizsardzības ministrijas iniciatīva noteikt 25 metrus platu aizsargjoslu ap Saeimas ēku, lai "laikus identificētu riska faktoros un novērstu iespējamus apdraudējumus, kas var izvērsties par rupjiem sabiedriskās kārtības pārkāpumiem, veiktu preventīvos pasākumus un nodrošinātu, ka netiek apdraudēta valsts funkciju un uzdevumu izpilde, kā arī garantētu cilvēku un viņu īpašuma drošību ārkārtējos gadījumos"¹⁵, ko gan Tiesībsargs, gan tiesību eksperti novērtēja kā pulcēšanās un vārda brīvību ierobežojošu.

Paralēli sabiedrība joprojām turpina uzzināt par gadījumiem, kad jau tā ierobežotos valsts resursus kāds tomēr ir pamanījis piesavināties vai izšķērdēt. Šeit pieskaitāmas politiskās patronāžas ieražas, ieceļot amatos neatbilstošas kvalifikācijas, toties augsti atalgotus ieliktenus, slēgtas lēmumu pieņemšanas tradīcijas un vērienīgi korupcijas skandāli, kuros joprojām nav tiesas spriedumu (2008. gada sākumā Rīgas domes kukuļošanas lieta, Lemberga stipendiātu lieta, *Digitālgeita*).

Laiku pa laikam ir dzirdams arī par mazākiem publisko resursu piesavināšanās vai izšķērdēšanas mēģinājumiem, – lai atceramies ES struktūrfondu līdzekļu izlietojumu lāzeršovam Kombuļos, mazo HES apsaimniekošanas politikas veidošanu vai enerģijas kvotu pārdali par labu atsevišķām personām. 2009. gada nogalē – trīs gadus pēc 9. Saeimas vēlēšanām – tiesa atzina, ka vislielāko balsu skaitu saņēmusī Tautas partija cīņā par varu izmantojusi prettiesiskas metodes un tai nāksies atmaksāt valsts budžetā aptuveni miljonu latu. Taču šķiet, ka visvairāk sabiedrības neapmierinātību ar valsts darbību pastiprināja *Parex* bankas pārņemšana, tās glābšanu uzliekot sabiedrības pleciem un pakļaujot indivīdu labklājību papildu riskiem.

¹⁵ Ministru kabineta noteikumu projekta "Grozījums Ministru kabineta 2006. gada 27. jūnija noteikumos Nr. 508 "Noteikumi par aizsargjoslām ap valsts aizsardzības objektiem un šo joslu platumu"" anotācija. www.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40146269 Pēdējo reizi sk. 20.12.2009.

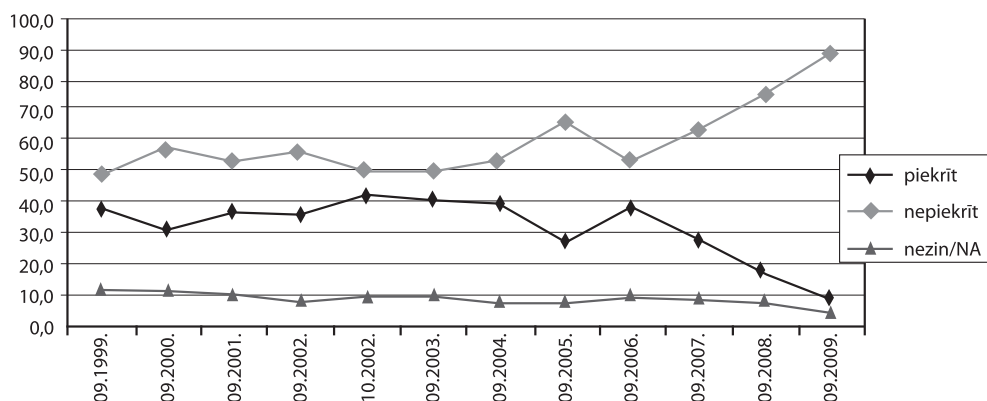
Sabiedrības neuzticība valsts rīcībspējai

2008. gadā, pēc *Eurobarometra* datiem, Saeimai neuzticējās 86%, valdībai – 79% iedzīvotāju. Dati par 2009. gadu raksta tapšanas laikā nebija pieejami, taču var droši prognozēt, ka neuzticēšanās šīm institūcijām turpinās augt.¹⁶ Kopumā aptuveni 91% aptaujāto 2009. gada jūlijā bija drīzāk neapmierināti vai pilnībā neapmierināti ar politisko sistēmu, bet 74% pašreizējo partiju sistēmu novērtēja drīzāk kā sliktu vai ļoti sliktu. Savukārt atbalstu vardarbīgām protesta akcijām, ja citādi nevar panākt pārmaiņas Latvijas politiskajā sistēmā, pauda 45,3% aptaujas dalībnieku.¹⁷

Arī sabiedrības vērtējums par valsts vispārējo virzību ir ārkārtīgi kritisks. 2009. gada septembrī 88% Latvijas iedzīvotāju uzskatīja, ka kopumā procesi Latvijā noris nepareizā virzienā, turklāt šis rādītājs strauji pieaug (sk. 3.1. attēlu).

3.1. attēls.

**Attieksme pret apgalvojumu “Procesi Latvijā kopumā noris pareizā virzienā”,
datu apkopojums (%)**

Avots: SKDS.

Salīdzinājumam šādu vērtējumu 2006. gadā izteica tikai 53,2% respondentu. Turklāt ievērojami audzis to respondentu skaits, kuri **pilnībā nepiekřit**, ka procesi Latvijā kopumā noris pareizā virzienā (54,7%).¹⁸ Domājams, ka šīs tendences veicina iedzīvotāju motivācija atbalstīt ēnu ekonomiku un ar koruptīvu metožu

¹⁶ Pēc *Eurobarometra* datiem, 2007. gadā Saeimai neuzticējās 77%, bet valdībai 75%.

¹⁷ SKDS dati, kas ņemti no Valsts prezidenta Stratēģiskās analīzes komisijas pārskata ziņojuma par sabiedrības noskaņojumiem 2009. gadā. 14.09.2009.

¹⁸ SKDS, 2009. gada dati.

palīdzību panākt savu interešu īstenojumu. Turpmākajā raksta daļā aplūkošu sabiedrības noskaņojuma izmaiņas dažādos jautājumos, kas tieši vai netieši atspoguļo priekšstatus un attieksmes pret korupciju.

Tendences priekšstatos par korupciju

Vienā no 2009. gada nogales aptaujām iedzīvotāji novērtēja, ka šobrīd Latvijā visgrūtāk klātos tādiem tēliem kā “strādīgajai Maijai”, godīgam politiķim un godīgam ceļu policistam, turklāt pašreizējo valsts attīstību vislabāk raksturo vērtējums “aizej tur, nezin kur”.¹⁹ Kaut arī var dažādi interpretēt, ko respondenti domājuši, piemēram, ar “strādīgo Maiju”, tomēr šīs atbildes varētu liecināt par noslieci saistīt labākas izdzīvošanas iespējas ar negodīgu rīcību, jo īpaši apstākļos, kad ievērojami samazinājušies ienākumi.

Jaunākie sabiedriskās domas pētījumi, kas ļauj salīdzināt sabiedrības noskaņojumu un saskarsmi ar korupciju, liecina, ka augstākais optimisms dažādos ar korupciju saistītos mērījumos bija vērojams 2007. gadā, kad iedzīvotāji vadības/pašvaldību korumpētību vērtēja zemāk. Par pozitīvu attīstību liecināja *Transparency International* korupcijas uztveres indeksa dati, kā arī bija samazinājušies personiskā saskarsme ar korupciju dažādās jomās. Tajā laikā mēs piedzīvojām tā saukto straujo ekonomisko augšupeju, ko daži raksturo kā nesabalansētu saimniekošanu, citi – kā treknos gadus, kad strauji pieaugošie ienākumi bija dzinulis nesaprātīgai un daudzos gadījumos arī nevajadzīgai nekustamo īpašumu būvniecībai, kā arī neapdomīgām kredītsaistībām. Taču, tiklīdz sabiedrība sāka just ekonomiskās grūtības, noskaņojums attiecībā par politisko institūciju darbību no nelielā pozitīvā pacēluma atkrita līdz 2005. gada līmenim vai pat zemāk.

Korupcija – krīzes cēlonis

Spriežot pēc aptauju rezultātiem, korupcija tiek uzskatīta par vienu no būtiskākajiem ekonomiskās krīzes cēloņiem. Liela daļa respondentu atzīst, ka nepieciešamību aizņemties naudu no starptautiskajām organizācijām radījusi valsts izzagšana (59%) un korupcija (48%), apsteidzot tādus skaidrojumus kā dārgu un nevajadzīgu nekustamo īpašumu attīstīšana, nepārdomāta nodokļu politika vai nespēja paredzēt ekonomiskos procesus valstī (sk. 3.1. tabulu). Ievērojama skepse ir par nepieciešamību aizņemties līdzekļus no starptautiskajām organizācijām,

¹⁹ DnB Nord Latvijas barometrs: Pasakainā Latvija, Nr. 19. 2009. gada novembris. www.dnbnord.lv/Download/Latvijas%20Barometrs/petijums_final.pdf Pēdējo reizi sk. 08.01.2010.

Uz jautājumu “Kādam tēlam, Jūsprāt, pašlaik Latvijā klātos visgrūtāk?” Trīs biežāk minētās atbildes bija: “strādīgajai Maijai” (32%), godīgam politiķim (24%) un godīgam ceļu policistam (19%). Savukārt uz jautājumu “Uz kuriem, Jūsprāt, pašreiz dodas Latvija?” 53% respondentu atzīmēja atbildi “Aizej tur, nezin kur”, 14% – “Ragaviņās uz mežu”.

un vairums respondentu, kas neatbalsta aizņemšanos, to pamato ar risku, ka aizdevums tāpat tiks izsaimniekots.²⁰ Tāpēc ir visai likumsakarīgi, ka 51% respondentu uzskata, ka korumpantu un kukuļņēmēju atlaišana palīdzētu valsts iestādēm efektīvāk strādāt sabiedrības labā.²¹ Savukārt, lai valsts budžets pildītos labāk nekā līdz šim, 44% ir norādījuši, ka būtu nepieciešams izskaust korupciju.²²

3.1. tabula.

Sabiedrības vērtējums par ekonomiskās krīzes cēloņiem

Kas, Jūsaprāt, radīja tādu ekonomisko krīzi, ka bija nepieciešamība aizņemties naudu no starptautiskajām organizācijām? (Iespējamās vairākas atbildes, tāpēc procentu summa ir vairāk nekā 100)	
Valsts izzagšana	59
Valsts pārvaldes nekompetence	50
Nepārdomāta budžeta veidošana "treknajos gados"	49
Parex bankas glābšana	48
Korupcija	48
Dārgu un nevajadzību nekustamo īpašumu attīstīšana	40
Nepārdomāta nodokļu politika	38
Nevarēja paredzēt ekonomiskos procesus valstī	37
Nespēja ministriem vienoties par prioritātēm	22
Darbaspēka aizplūšana	21
Pārmērīgs preču imports	19
Cits iemesls	1
Grūti pateikt/NA	2

SKDS, 2009. gada 11.–23. septembris, N=1011 Latvijas iedzīvotāju. Avots: DnB Nord Latvijas barometrs: Valsts budžets. Nr.18. 2009. gada oktobris.

www.dnbnord.lv/Download/Latvijas%20Barometrs/latvijas_barometrs_18.pdf Pēdējo reizi sk. 08.01.2010.

²⁰ Aptaujas jautājums "Vai, Jūsaprāt, bija nepieciešams aizņemties naudu no Starptautiskā valūtas fonda, Eiropas Komisijas un citām organizācijām?". Biežākā atbilde (39%) bija: "Nē, jo nauda tāpat tiks izsaimniekota." Avots: DnB Nord Latvijas barometrs: Valsts budžets. Nr.18. 2009. gada oktobris.

www.dnbnord.lv/Download/Latvijas%20Barometrs/latvijas_barometrs_18.pdf Pēdējo reizi sk. 08.01.2010.

²¹ DnB Nord Latvijas barometrs: Valsts pārvalde krīzes apstākļos. Nr.15. 2009. gada jūlijs. www.dnbnord.lv/Download/Latvijas%20Barometrs/dnb%20nord%20latvijas%20barometrs%20nr%2015.pdf Pēdējo reizi sk. 08.01.2010.

²² DnB Nord Latvijas barometrs: Valsts budžets. Nr.18. 2009. gada oktobris. www.dnbnord.lv/Download/Latvijas%20Barometrs/latvijas_barometrs_18.pdf Pēdējo reizi sk. 08.01.2010.

Kaut arī korupcija tiek novērtēta kā viens no būtiskākajiem krīzes cēloņiem un tās apkarošana savukārt kā krīzes pārvarēšanas veicinātājs, tomēr tikai 14,7% aptaujāto uzskata, ka Latvijas sabiedrībā būtu jārisina pirmām kārtām morālās problēmas (84,7% – ekonomiskās problēmas).²³ No vienas puses, par vienu no galvenajiem pasākumiem, kas būtu nepieciešami veiksmīgai krīzes pārvarēšanai, tiek norādīta korupcijas apkarošana un sodīšana, taču, no otras puses, aizvien biežāk iedzīvotāji norāda, ka viņi nevienu neinformētu, ja paši personiski saskartos ar korupciju (2005. gadā – 18%, 2009. gadā – jau 27%).²⁴ Krīzes ietekmē nav arī audzis iedzīvotāju iesniegumu skaits Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojam: 2008. gadā – 1176; 2009. gadā (no 1. janvāra līdz 1. decembrim) – 1064.²⁵

Samazinās gatavība dot kukuli

Nemot vērā iepriekšminētos argumentus par ienākumu nevienlīdzības ietekmi uz korupcijas izplatību, nabadzības riska pieaugumam vajadzētu atspoguļoties arī izteiktākā gatavībā dot kukuļus. Tomēr, neraugoties uz iedzīvotāju ekonomiskā stāvokļa pasliktinājumu, dati neliecina par pieaugošu gatavību iesaistīties koruptīvos darījumos. Salīdzinot 2007. un 2009. gadu, par 7 procentpunktiem samazinājies respondentu skaits, kuri ir gatavi dot kukuli, ja tas būtu nozīmīgi pašu vai radnieku interesēs un tādējādi problēma tiktu atrisināta (32% – 2009. gadā).²⁶

Turklāt attieksmes šajā jautājumā kļuvušas kategoriskākas. Ir pieaudzis pārliecināto skaits, kas izsaka pilnīgu gatavību dot kukuli (no 8% 2007. gadā līdz 12% 2009. gadā), taču vēl ievērojamāk palielinājies to skaits, kuri pārliecinoši noraida šādu rīcību (no 25% 2007. gadā līdz 39% 2009. gadā). Biežāk gatavību dot kukuli izteikuši gados jaunāki respondenti (18–34 gadi), kā arī tie, kuriem ir augstākā izglītība un augsti ienākumi, un Rīgā dzīvojošie. Šī arī ir tā grupa, kura visvairāk spējēja aizrauties ar neapdomīgu patēriņu un sāpīgāk saskārās ar krīzes realitāti.

²³ Salīdzinājumam: 2007. gadā 26,7% uzskatīja, ka morālās problēmas jārisina pirmām kārtām. SKDS npublicēti salīdzinošie dati.

²⁴ "Attieksme pret korupciju Latvijā". Latvijas iedzīvotāju aptauja, 2009. gada novembris, SKDS;

"Pieredze saskarsmē ar korupcijas problēmām". Latvijas iedzīvotāju aptauja. 2005. gada janvāris, SKDS.

²⁵ 2008. gada dati ņemti no Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja publiskā pārskata par 2008. gadu, savukārt par 2009. gada datiem minētajā periodā informācija rakstiskā veidā tika iegūta no KNAB.

²⁶ 2009. gada dati no Sabiedrības par atklātību – *Delna* pasūtītā pētījuma "Attieksme pret korupciju Latvijā". Latvijas iedzīvotāju aptauja. 2009. gada novembris, SKDS.

www.delna.lv/data/user_files/atskaite_korupcija_112009.pdf Pēdējo reizi sk. 08.01.2010. 2007. gada dati no Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja pasūtītā pētījuma "Attieksme pret korupciju Latvijā, Latvijas iedzīvotāju aptauja, 2007. gada novembris–decembris, SKDS.

www.knab.gov.lv/uploads/free/aptaujas/aptauja_2007_pieredze.pdf Pēdējo reizi sk. 08.01.2010.

Diemžēl nav zināmi apsvērumi, kādēļ aptaujātie ir snieguši to vai citu atbildi, un ir grūti novērtēt, cik lielā mērā nebūšana gatavam dot kukuli ir saistīta ar morāliem vai arī finansiāliem apsvērumiem. Piemēram, 2007. gada aptaujā tikai trešdaļa atbilžu par faktoriem, kas varētu atturēt dot kukuli, ietvēra kādu morālu apsvērumu, pārējās bija saistītas ar gluži pragmatiskām izvēlēm.²⁷

Administratīvās korupcijas pieaugums

2009. gada novembrī veiktā sabiedriskās domas aptauja, kurā tika vaicāts par personisko saskarsmi, liecina par tā sauktās administratīvās korupcijas situācijas pasliktināšanos vairākās jomās (sk. 3.2. tabulu). KNAB amatpersona intervijā apstiprināja, ka pēc iesniegumu satura un skaita vērojams sīkās korupcijas gadījumu pieaugums 2009. gadā saistībā ar amata pilnvaru realizēšanu interešu konflikta situācijā, piemēram, publisko iestāžu reorganizācijas rezultātā amatos ieceļot savus radniekus vai ienākumu apjoma saglabāšanai savienojot vairākus amatus.²⁸

Ir pieaugusi saskarsme ar gadījumiem, kad iestādes vadītājs vai darbinieks personiskām vajadzībām izmanto dienesta resursus, aprikojumu, iekārtas, auto, u.tml. (15,8%), labi apmaksātā darbā valsts vai pašvaldības iestādē tiek pieņemts ar priekšnieku saistīts cilvēks (14,5%), kā arī amatpersona nepilda savus pienākumus (13,5%).²⁹ Lai arī ne visas no minētajām situācijām varētu uzskatīt par korupciju, atbildes liecina, ka sabiedrībā ir izveidojies priekšstats par valsts un pašvaldību institūcijām kā tādām, kas galvenokārt rūpējas par pašu institūciju darbinieku, nevis par iedzīvotāju interesēm. Līdzīgas tendences uzrāda arī *Eiropabarometra* Latvijas rezultāti (2005, 2007, 2009). Iedzīvotāji tika lūgti novērtēt korupcijas izplatību dažādās institūcijās. Visbiežāk sastopams priekšstats par korupcijas izplatību publiskajos iepirkumos, proti, 55% piekrit, ka šajā jomā pastāv korupcija (pieaugums par 21 procentpunktu salīdzinājumā ar 2007. gadu). Sabiedrības skatījumā pieaugušas korupcijas problēmas arī pašvaldībās.³⁰

²⁷ Piemēram, 26,3% norādīja, ka amatpersonu algas ir pietiekami labas un viņiem nevajag maksāt papildus; 24,8% atbildēja, ka, ja vienreiz samaksās, nākamreiz vajadzēs maksāt atkal, un 22,7% atzina, ka finansiāli nevar atļauties dot kukuli. Avots: Attieksme pret korupciju Latvijā. Latvijas iedzīvotāju aptauja, 2007. gada novembris – decembris, SKDS.

²⁸ Intervija ar KNAB amatpersonu Ilzi Jurču. 11.12.2009.

²⁹ Līdzīgs viedoklis atspoguļojas arī DnBNord bankas sagatavotajā barometrā, kur uz jautājumu "Tiek pausti dažādi viedokļi, kāpēc pēdējo gadu laikā pieaudzis ierēdņu skaits. Kurš no šiem Jums šķiet visticamākais?" 53% atbildējuši: "Atsevišķi cilvēki nodrošināja savus paziņas, sev lojālus cilvēkus, ar labi apmaksātiem darbiem." Avots: DnB Nord Latvijas barometrs: Valsts pārvalde krīzes apstākļos. Nr.15. 2009. gada jūlijs. www.dnb nord.lv/Download/Latvijas%20Barometrs/dnb%20nord%20latvijas%20barometrs%20nr%2015.pdf Pēdējo reizi sk. 08.01.2010.

³⁰ 2007. gadā 85% Latvijas respondentu *Eiropabarometra* aptaujā piekrita apgalvojumam, ka korupcijas pastāv vietējās pārvaldes institūcijās. 2009. gadā tam piekrita jau 91% Latvijas respondentu. Avots: Attitudes of Europeans towards Corruption. Special Eurobarometer. November 2009, 16. lpp.

3.2. tabula.

Saskarsme ar korupciju (2005., 2007. un 2009. gada datu salīdzinājums)³¹

Saskarsme ar korupciju: "Kāda veida korupciju Jūs personiski esat pieredzējis pēdējo 2 gadu laikā?" (Iespējamās vairākas atbildes, % summa >100)	2005	2007	2009	2007/ 2009	2005/ 2009
Iestādes vadītājs vai darbinieks personiskām vajadzībām izmanto dienesta resursus, aprīkojumu, iekārtas, auto u. tml.	14,2	8,4	15,8	+7,4	+1,6
Labi apmaksātā darbā valsts vai pašvaldības iestādē tiek pieņemts ar priekšnieku saistīts cilvēks	10,5	6,1	14,5	+8,4	+4
Medicīnas darbinieks ir pieņēmis neoficiālu maksājumu vai dāvinājumu	22,8	20,9	13,6	-7,3	-9,2
Amatpersona nepilda savus darba pienākumus	12,2	6,3	13,5	+7,2	+1,3
Amatpersona ļāvusi likumpārkāpējiem izvairīties no soda, kaut gan pārkāpums ir acīmredzams, piemēram, Ceļu policija	10,3	10	11,4	+1,4	+1,1
Iestādes vadītājs atrodas interešu konfliktā, piemēram, amatpersona pieņēmusi lēmumus par labu savam radniekam vai darījumu partnerim	5	6,3	9,3	+3	+4,3
Amatpersona ir pieņēmusi neoficiālus maksājumus vai dāvanu	0	6,7	9,3	+2,6	+9,3
Iestādes vadītājs iedzīvojas uz valsts vai pašvaldības iestādes rēķina	8	3,7	8,7	+5	+0,7
Pašvaldības deputāti ir atkarīgi no ekonomiskiem un biznesa grupējumiem	6,3	4	8,4	+4,4	+2,1
Valsts un pašvaldību iepirkumos priekšroka dota tiem, kas maksā kukuļus vai ir personiski saistīti ar atbildīgajiem darbiniekiem	5,5	3,5	7,4	+3,9	+1,9
Izglītības iestādes darbinieks pieņem nelikumīgu maksājumu	3,8	1,5	4,8	+3,3	+1
Amatpersona izpauž ierobežotas pieejamības informāciju savtīgos nolūkos	4,2	2,9	3,7	+0,8	-0,5
Esmu saskāries ar neatļautu ziedojumu veikšanu politiskām partijām	1,4	1,5	1,9	+0,4	+0,5
Neesmu personiski saskāries ar korupciju	52,4	57,8	58,4	+0,6	+6
Cits	0	0,2	0	-0,2	0
Grūti pateikt/NA	4,8	5,6	4,2	-1,4	-0,6

³¹ Avots: 2009. gada dati no Sabiedrības par atklātību – *Delna* pasūtītā pētījuma "Attieksme pret korupciju Latvijā. Latvijas iedzīvotāju aptauja, 2009. gada novembris, SKDS. www.delna.lv/data/user_files/ataskaite_korupcija_112009.pdf Pēdējo reizi sk. 08.01.2010. 2007. gada dati no Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja pasūtītā pētījuma "Attieksme pret korupciju Latvijā. Latvijas iedzīvotāju aptauja, 2007. gada novembris–decembris, SKDS. 2005. gada dati no Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja pasūtītā pētījuma "Pieredze saskarsmē ar korupcijas problēmām", 2005. gada janvāris, SKDS.

Vienīgi veselības aprūpē saskarsme ar korupciju ir mazinājusies. 2005. gadā ar to saskārās nepilni 23% respondentu, taču 2009. gadā vairs tikai 13,6%.³² Iespējams, ka izskaidrojumi šādai tendencei nav uzlabojumi pacientu un ārstniecības personu attiecībās. Varbūt ārstus ietekmējušas atbildīgo institūciju veiktās pārbaudes Valda Zatlera lietā pēc tam, kad viņš atklāja, ka savā ķirurga praksē ir pieņēmis dažāda veida pateicības no pacientiem. Bet vēl svarīgāk, ka 64% Latvijas iedzīvotāju norāda, – pēdējā pusgada laikā viņiem kļūvis ievērojami grūtāk apmaksāt veselības aprūpes pakalpojumus, un šis rādītājs ir visaugstākais ES valstu vidū.³³ Latvijas cilvēku ar īpašām vajadzībām sadarbības organizācija “Sustento” savas aptaujas rezultātā ir secinājusi, ka Latvijas iedzīvotāji taupa uz veselības rēķina, retāk vēršas pie ārsta vai arī neiegādājas visus ārsta izrakstītos medikamentus.³⁴ Tādēļ ļoti iespējams, ka saskarsme ar korupciju medicīnā mazinājusies gluži finansiālu apsvērumu dēļ, proti, iedzīvotāji aizvien mazāk var atļauties segt oficiālos pacienta līdzmaksājumus, tāpēc vēl mazāk spēj atļauties piemaksāt neoficiāli, kā arī naudas trūkuma dēļ vispār mazāk vēršas pie ārstiem.

Neuzticas politiķiem, uzticas oligarhiem

Iedzīvotāji kopumā visai kritiski vērtē gan politiķu, gan ierēdniecības, gan nu jau arī pašvaldības politiķu un darbinieku rīcību, uzskatot, ka tā ir atkarīga no biznesa pārstāvju ietekmes, kā arī nav kompetenta. 2008. gada nogalē veiktā aptaujā iedzīvotājiem vajadzēja 10 punktu skalā novērtēt, vai politiķi un birokrāti nodrošina sabiedrības interešu ievērošanu. Vidējā atbilžu vērtība bija 3,46 punkti, kur 0 nozīmē “nemaz nenodrošina”, bet 10 – “pilnīgi nodrošina”. Tātad iedzīvotāji pārsvarā uzskata, ka valsts amatpersonas nenodrošina sabiedrības intereses.³⁵ 2009. gadā iedzīvotāji divreiz biežāk nekā pirms diviem gadiem norādīja, ka saskārušies ar gadījumiem, kad pašvaldības deputāts ir atkarīgs no ekonomiskām

³² 2008. gada novembrī veiktās aptaujas dati liecina, ka pieredze, veicot neoficiālus maksājumus kādam veselības aprūpes pakalpojumam sniedzējam, bija visai augsta. 22,3% norādīja, ka veikuši neoficiālu maksājumu, jo vēlējušies tādā veidā izteikt pateicību, 14,8% izteicās, ka veselības aprūpes sniedzējs licis saprast, ka tas būtu jādara, 3,4% norādīja, ka veselības aprūpes sniedzējs atteicies sniegt pakalpojumus, līdz saņems neoficiālo maksājumu. Avots: Latvija. Pārskats par tautas attīstību, 2008/2009: Atbildīgums. Galv. red. Rozenvalds, J., Ījabs, I. Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts, 2009, 179. lpp.

³³ Tuvākā sekotāja ir Rumānija ar 51% un Grieķija ar 47%. Avots: Flash Eurobarometer Series # 276. Monitoring the social impact of the crisis: public perceptions in the European Union. Analytical report. Fieldwork: July 2009; Publication: October 2009.

³⁴ “Sustento” telefonaptaujā secināts, ka 18% atsakās no ārstēšanās slimnīcā, 21% nevēršas pie ārsta katru reizi, kad tas būtu nepieciešams, 22% ietaupa, nenopērkot visus ārsta izrakstītos medikamentus. www.sustento.lv/resource/show/465 Pēdējo reizi sk. 08.01.2010.

³⁵ Latvija. Pārskats par tautas attīstību, 2008/2009: Atbildīgums. Galv. red. Rozenvalds, J., Ījabs, I. Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts, 2009, 182. lpp.

vai biznesa interesēm, un ka kopumā pastāv pārāk ciešas saites starp politiku un biznesu.³⁶

Par to, ka spiedīgajos ekonomiskajos apstākļos arī uzņēmējiem dažādi "papildu nodokļi" kļūst apgrūtinājoši, liecina dažu cilvēku atklātākā valoda par korupcijas problēmām, ar kurām nākas saskarties, it īpaši publiskajos iepirkumos (piemēram, medicīnas aprīkojuma piegādē) un būvniecības nozarē. Piemēram, Latvijas tirdzniecības un rūpniecības kameras direktore atklāti izteicās, ka Latvijas uzņēmējiem par uzvaru dažādos iepirkumu konkursos tiek prasīti kukuļi 15–20% apmērā no līguma summas. Problēma sevišķi saasinoties, jo tuvojas vēlēšanas un partiju kasēm ir vajadzīga nauda.³⁷

Pasaules Bankas dati liecina, ka 48,1% uzņēmumu Latvijā ir gatavi maksāt kukuļus, lai panāktu līguma noslēgšanu ar valdību.³⁸ Salīdzinājumam – Austrumeiropas un Vidusāzijas vidējais rādītājs bija 26,4%. Jau vairākkārt secināts, ka Latvijas politiskās partijas "barojas" no ļoti šaura personu loka; tikai 1,9% Latvijas iedzīvotāju ir ziedojuši kādai politiskai partijai. Partijas arī saņem ļoti zemu uzticēšanos, tādēļ saprotams, ka tikai 1,3% Latvijas iedzīvotāju ir kādas politiskās partijas biedri.³⁹

Neraugoties uz kopumā dziļo neuzticēšanos politiskajām institūcijām un viedokli par korupciju kā vienu no galvenajiem krīzes cēloņiem, sabiedrība šīs problēmas ne visai saista ar tā sauktajiem oligarhiem, piemēram, Aināru Šleseru, kurš izpelnījies ievēribu ar sev lojālu cilvēku patronāžas *astonkāji* un publiskajā telpā saistīts arī ar *Jūrmalgeitu*, vai Aivaru Lembergu, kurš apsūdzēts virknē smagu noziegumu krimināllietā, kas pašlaik tiek izskatīta tiesā. Proti, šie politiķi ir saglabājuši uzticamu tēlu ievērojamā sabiedrības daļā, neraugoties uz to, ka viņi kaut kādā mērā ir saistīti ar vērienīgiem korupcijas gadījumiem. Piemēram, iedzīvotāju aptaujā 2009. gada rudenī noskaidrots, ka cauri pilsētas nedrošākajam rajonam 19% iedzīvotāju nebūtu bail doties kopā ar Aināru Šleseru. Pēc 13% iedzīvotāju

³⁶ Jaunākajā *Eiropabarometra* pētījumā par korupciju 32% Latvijas respondentu atzinuši, ka korupcijas cēlonis ir pārāk ciešā saikne starp politiku un biznesu. Jāpiezīmē gan, ka šāds vērtējums nav specifiski raksturīgs tikai Latvijai, arī citās ES valstīs tas tiek vērtēts par vienu no galvenajiem korupcijas cēloņiem. Turklāt salīdzinājumā ar Latvijas iedzīvotājiem to daudz biežāk norādījuši, piemēram, Somijas iedzīvotāji (57% piekrita šim apgalvojumam), Francijā 55%, Igaunijā 52%. Avots: Attitudes of Europeans towards Corruption. Special Eurobarometer. November 2009, 36. lpp.

³⁷ LETA: LTRK: Latvijas uzņēmēji par uzvaru iepirkumos spiesti maksāt kukuli 15%–20% no līguma summas. 17.11.2009.

³⁸ Aptaujāts 271 Latvijas uzņēmums. Šis rādītājs ir to uzņēmumu skaits procentos, kuri uzskata, ka līdzīga veida uzņēmumi maksā neoficiālus maksājumus vai kukuļus publiskām amatpersonām, lai nodrošinātu valdības līgumus. The World Bank International Finance Corporation Enterprise Surveys. Latvia. Country Profile 2009. www.enterprisesurveys.org Pēdējo reizi sk. 08.01.2010.

³⁹ Latvija. Pārskats par tautas attīstību, 2008/2009: Atbildīgums. Galv. red. Rozenvalds, J., Ījabs, I. Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts, 2009, 180. lpp.

domām, drošs ceļabiedrs šaubīgā rajonā ir arī Aivars Lembergs.⁴⁰ Šiem pašiem politiķiem salīdzinoši vairāk uzticas arī jautājumos, kas saistīti ar ekonomiskās attīstības prognozēm.⁴¹ Vēl dažādās mazākās aptaujās 2009. gada nogalē iedzīvotāji norādīja, ka Aivaru Lembergu vēlētos redzēt premjera krēslā.⁴²

Ekonomiskā krīze nav attaisnojums korupcijai

Tomēr, ja iedzīvotājiem tieši jautā, vai lēmumu pieņemšana savās vai draugu, radnieku interesēs, kā arī kukuļdošana un citas koruptīvas darbības, ekonomiskās krīzes apstākļos ir vairāk attaisnojamas nekā citkārt, aptuveni 16% uzskata, ka šādas darbības (noteikti vai drīzāk) ir vairāk attaisnojamas, gandrīz tikpat daudzi nevar atbildēt, taču lielākā daļa (69%) uzskata, ka šādas darbības nav vairāk attaisnojamas (sk. 3.3. tabulu). Šis jautājums gan bija formulēts visai abstrakti, tādēļ neparāda, vai, nonākot konkrētā situācijā, iedzīvotāji arī paši rīkotos saskaņā ar savās atbildēs pausto.

Zīmīgi, ka krīzi kā attaisnojošu iemeslu korupcijai biežāk norādījuši gados jaunāki respondenti – gandrīz katrs ceturtais vecumā no 18 līdz 34 gadiem, kā arī Rīgā dzīvojošie, respektīvi, tā pati sociālā grupa, kas pauda lielāku gatavību iesaistīties korupcijā. Sabiedrības par atklātību – *Delna* organizētajās diskusijās Latvijas reģionos 2009. gada nogalē par korupcijas attaisnojamību absolūtais vairākums no kopumā pāri par 300 jauniešiem atbalstīja viedokli, ka kukuļdošana dažkārt ir attaisnojama, kā piemērus minot ne vien medicīnas nozari, bet arī kukuļa došanu pašvaldības darbiniekiem, valsts ierēdņiem, it īpaši, ceļu policistiem un pat privātā sektora pārstāvjiem (piemēram, lai apietu rindu autoservisā). Koruptīvu metožu izmantošanu jaunieši attaisnoja tādējādi, ka savas vajadzības esot primāras, pat ja, tās apmierinot, tiktu apdraudētas plašākas sabiedrības intereses. Vairākums parasti norādīja arī uz politisko amatpersonu korumpētību un nepakļaušanos pašu pieņemtajiem likumiem. Savukārt biežāk minētais apsvērums, kas varētu atturēt pašus pieņemt kukuli, bija tas, ka kukuļa devējs varētu būt maznodrošināta persona.

⁴⁰ Laikraksts "Diena". Pētījums "Bērnus uzticētu Marijai Naumovai, bet pa nedrošajiem rajoniem – kopā ar Šleseru." 07.10.2009.

⁴¹ Uz jautājumu "Kam Jūs visvairāk uzticaties, domājot par ekonomiskās attīstības prognozēm?" 19% atbildēja, ka Ventpils mēram A. Lembergam, 16% – Rīgas mēram N. Ušakovam, 14% – eksprezidentei V. Viķei-Freibergai, 10% – ekonomistei R. Karnītei un tikpat arī A. Šleseram. 32% norādīja, ka neuzticas nevienam. DnBNord Latvijas barometrs: Valsts budžets. Nr. 18. 2009. gada oktobris.

www.dnbnord.lv/lv/publications/barometers/ Pēdējo reizi sk. 15.01.2009.

⁴² "Snapshot" veiktās aptaujas rezultāti, kas tika publiskoti LTV raidījumā "De Facto". 27.12.2009.

3.3. tabula.
Korupcijas un daļējas nodokļu nemaksāšanas attaisnošana

	<p>Korupcija: “Dažkārt tiek pausts uzskats, ka ekonomiskās krīzes apstākļos lēmuma pieņemšana savās vai draugu, radnieku interesēs, lai tie gūtu labumu, kā arī kukuļdošana un citas koruptīvas darbības ir vairāk attaisnojamas nekā citkārt. Citi uzskata, ka tam nav nozīmes, vai krīze ir vai nav. Kā domājat Jūs?” (SKDS, 11.2009.)</p>	<p>Daļēja nodokļu nemaksāšana: “Pašreizējā situācijā ir attaisnojama daļēja nodokļu nemaksāšana.” (SKDS, 03.2009.)</p>
Noteikti ir vairāk attaisnojamas	4,4%	17,5%
Drīzāk ir vairāk attaisnojamas	11,2%	30,9%
Kopā:	15,6%	48,4%
Drīzāk nav vairāk attaisnojamas	19%	17,9%
Noteikti nav vairāk attaisnojamas	49,8%	18,5%
Kopā:	68,8%	36,4%
Grūti pateikt/NA	15,6%	15,2%

Avots: SKDS 2009. gada dati, n=1003.

Ja tiek uzdots jautājums par izvairīšanos no nodokļu maksāšanas, ar ko ikvienam lielākā vai mazākā mērā nākas saskarties ikdienā, redzams, ka, atšķirībā no korupcijas attaisnošanas, tolerance ir daudz augstāka. 48,4% par attaisnojamu uzskata daļēju nodokļu nemaksāšanu. Diezgan skaidrs, ka šāda attieksme ir saistīta gan ar vispārēju neuzticēšanos un leģitimitātes krīzi, kādu piedzīvo publiskās institūcijas, gan ar iedzīvotāju vērtējumu par to, kā tiek izlietoti samaksātie nodokļi. Aptuveni 84% respondentu pilnībā vai drīzāk nepiekrīt veidam, kā nodokļi tiek izlietoti, un tikai 5,8% aptaujāto uzskata, ka tos Latvijā kopumā izlieto pareizi.⁴³

Tiesa, lai gan sabiedrība neuzticas valsts institūcijām, kā arī ir lielā mērā gatava izvairīties no nodokļu maksāšanas, iedzīvotāji turpina paļauties uz valsti daudz vairāk nekā paši uz sevi vai uz privāto sektoru.⁴⁴ Ļoti augstās gaidas pret valsti kā glābēju pavada zema gatavība pašiem uzņemties atbildību, lai risinātu problēmas.

⁴³ Vislabākais vērtējums bija 2004. gadā, kad 16,9% piekrita šim apgalvojumam. SKDS nepublicētie salīdzinošie dati (1997–2009).

⁴⁴ Valda ļoti liela paļaušanās uz valsti kā glābēju no ekonomiskās krīzes vai kā galveno atbildīgo ekonomisko problēmu risināšanā (90,2%), sociālo problēmu risināšanā (87,9%), vides aizsardzībā (58,9%). Latvija. Pārskats par tautas attīstību, 2008/2009: Atbildīgums. Galv. red. Rozenvalds, J., Ījabs, I. Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts, 2009, 191. lpp.

Neticība līdzdalībai

Kaut gan sabiedrības viņošanās ir neapšaubāmi augusi, tomēr nav vērojams, ka dažādām sabiedrības grupām būtu vienota izpratne par to, kā valdībai būtu jāstrādā, vai arī – kādas prasības sabiedrībai būtu šajos apstākļos jāizvirza. 2009. gada sociālie protesti nepārvērtās plašākos sabiedrības nemieros, kā tas iepriekš tika prognozēts. Cēloņi varētu būt ne vien dažādo sabiedrības grupu atšķirīgā izpratne par to, kā vajadzētu rīkoties, bet arī Latvijas iedzīvotājiem ilgstoši piemitošā savstarpējā neuzticēšanās. Tieši uzticēšanās līdzcilvēkiem parasti tiek uzskatīta par svarīgu priekšnoteikumu indivīdu sadarbībai plašāka mērķa vārdā. 2009. gada rezultāti liecina, ka uzticēšanās vēl nedaudz samazinājusies; 2009. gada aprīlī 56,1% aptaujāto atzina, ka neuzticas līdzcilvēkiem (2004. gadā – 54,8%).⁴⁵

Turklāt liela daļa sabiedrības nesaskata jēgu līdzdarboties politikā, uzskatot, ka tai ir ļoti maza ietekme uz Saeimas un valdības darbu. Novērtējot, cik lielā mērā Latvijas vidusmēra pilsoņi var ietekmēt Saeimas politiku un valdības darbību, skalā no 0 (nekādas ietekmes) līdz 10 (ļoti liela ietekme) vidējais vērtējums par Saeimas politiku darba ietekmēšanu bija 2,66, bet valdības – 2,41. Turklāt kopumā iedzīvotāji drīzāk tiecas atbalstīt uzskatu, ka nav nozīmes, par kuru partiju balsot, jo rezultāts vienalga būs viens un tas pats.⁴⁶

Secinājumi

Latvijas iedzīvotāju vilšanās un neuzticēšanās valsts institūcijām sadzīvo ar nevēlēšanos pašiem uzņemt atbildību par savas un arī plašākas kopienas labklājību. Vairākas pretrunas sabiedrības noskaņojumā vedina domāt, ka kopumā trūkst izpratnes arī par indivīdu lomu politisko amatpersonu atbildības uzturēšanā.

Vismaz abstrakti runājot, iedzīvotāji uzskata korupciju par kaut ko morāli nepieņemamu un neatzīst ekonomiski spiedīgos apstākļus par pietiekamu pamatu, lai to attaisnotu. Vienlaikus daļa sabiedrības ir gatava attaisnot savu izvairīšanos no pienākumu pildīšanas pret valsti, t. i., nodokļu maksāšanas.

No vienas puses, ekonomisko krīzi vairākums uztver kā savtīguma, korupcijas un ierēdņu nekompetences rezultātu, kuru tagad uz savas ādas nepelnīti izjūt iedzīvotāji. Savukārt korupcijas apkarošana tiek uzlūkota kā viens no priekšnoteikumiem, lai efektīvāk izkultos no krīzes sekām. Taču, no otras puses, iedzīvotāji ir aizvien mazāk gatavi kaut ko darīt, lai korupciju mazinātu, un mazāk gatavi informēt kādu par gadījumiem, kad paši ir nonākuši ar to saskarsmē. Respektīvi, sabiedrības gatavība iesaistīties ne vien savu personīgo ķibeļu, bet arī plašāku –

⁴⁵ SKDS npublicētais datu salīdzinājums (1998, 2004, 2009).

⁴⁶ Latvija. Pārskats par tautas attīstību, 2008/2009: Atbildīgums. Galv. red. Rozenvalds, J., Ījabs, I. Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts, 2009, 189.–190. lpp.

ar kopienas labklājības veicināšanu saistītu – jautājumu risināšanā ir ļoti zema. Vienlaikus nostiprinās uzskats, ka valstij, kurai pašas iedzīvotāji gandrīz nemaz neuzticas, ir jāuzņemas galvenā loma ekonomikas atveseļošanā. Turklāt daudzi iedzīvotāji pauž gatavību atbalstīt politiskās amatpersonas, kuras vairāk vai mazāk redzamā veidā ir rīkojušās pretēji sabiedrības interesēm un tās upurējušas savam labumam.

Lai arī ļoti lēni, tomēr krīzes radītā realitāte ir piespiedusi sabiedrību aktīvāk izrādīt attieksmi pret dažādiem valdības lēmumiem, ko apliecina dažādu sabiedrības grupu pieaugošie protesti. Tie ir vērtējami kā viens no krīzes pozitīvākajiem efektiem. Tomēr šajos protestos, tāpat kā dažādu citu līdzdalības mehānismu izmantošanā (līdzdalība nevalstiskajās organizācijās, kontaktēšanās ar politiķiem, politiska rakstura diskusiju apmeklēšana, arī piedalīšanās vēlēšanās, referendumos u. c.) iesaistās samērā neliela sabiedrības daļa. Zemā savstarpējā solidaritāte un pesimistiskais vērtējums par savām iespējām kaut ko ietekmēt politiskajā procesā neliecina, ka tuvākajā laikā atsevišķi mazu sabiedrības grupu protesti varētu nodrošināt pietiekamu publisko spiedienu, lai būtiski ierobežotu ierēdņu vai politiķu korumpētās daļas darbības. Situācija gan varētu pavērsties citādi, un plašāka sabiedrība varētu iziet ielās, ja liela daļa iedzīvotāju piedzīvotu vēl krasāku “sitienu pa kabatām”.

Pretkorupcijas politikā dominē uzskats, ka korupcijai ir mazas iespējas izpausties, ja iesaistīšanās tajā rada lielu zaudējumu risku un mazus ieguvumus, proti, ja lēmumu pieņēmēji izjūt sabiedrības uzraudzības “karsto elpu”, neļaujot novirzīties no pamatpienākumiem – strādāšanas sabiedrības interešu labā. Gadījumā, ja korupcija tomēr notiek, tajā iesaistītie ne vien zaudē savu amatu, ienākumus un statusu, bet arī saņem bargu sabiedrības nosodījumu. Raugoties no šā viedokļa, pašreizējā ekonomiskā krīze un tās rezonanse sabiedriskajā domā nav radījusi būtiskas izmaiņas plašākas sabiedrības un politiskās elites attiecībās. Saskarsmes pieredze ar korupciju liecina, ka jau palielinājusies tā sauktā administratīvā korupcija. Tādat amatpersonas izmanto situāciju, ka to lēmumiem ir augusi vērtība salīdzinājumā ar tā sauktajiem treknajiem gadiem. Tādēļ no ieguvumu un risku viedokļa stimulē iesaistīties korupcijā varētu augt arī lielākajiem uzņēmējiem, ja vien kukuļa apjoms jeb tā sauktais *otkats* nepieaugs tik ļoti, ka peļņas atlikums kļūs niecīgs.

Nekas neliecina, ka būtu notikuši būtiski pāvērsieni politiskās korupcijas jomā. Šis nav pārsteigums, ņemot vērā sabiedrības pasivitāti, kā arī visai graužošo pašvērtējumu par savu lomu vēlēšanās un iespēju ietekmēt politiskos procesus. Katrā ziņā politisko amatpersonu riski, iesaistoties korupcijā, nepalielinās. ņemot vērā augošo nabadzību un ienākumu atšķirības dažādos sabiedrības segmentos, ko pavada politisko institūciju legimititātes krīze, sliecos prognozēt, ka tuvākajā laikā varētu būt vērojams korupcijas pieaugums. Primārais apsvērumus būs personiskā labklājība, kuras nodrošināšana daudzu indivīdu acīs attaisnos gan ēnu ekonomiku, gan iesaistīšanos korupcijā, ja vien radīsies iespēja.

4. Vai jāatbild tam, ko vieglāk piespiest?¹

*Linda Austere*²

Olimpiskās kustības leģitimitāte un autonomija ir atkarīga no visaugstāko ētiskas izturēšanās un labas pārvaldības standartu ievērošanas. /../ Visiem olimpiskās kustības locekļiem allaž jāizrāda godaprāts, atbildīgums un atklātība, kā arī vislabākās vadības prasmes; viņiem jānodrošina, lai viņu tiesiskais statuss vienmēr atbilstu viņu darbībām un atbildībai un pilnībā saskanētu ar valsts likumiem /../.³

2009. gada vasarā, noslēdzot pārbaudi Latvijas Olimpiskajā komitejā (LOK), Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs secināja, ka atklātība un godīgums nav to principu galvgalī, kurus šī valsts dāsni atbalstītā sabiedriskā labuma organizācija⁴ ievēro, rīkojoties ar tai atvēlēto valsts finansējumu. Visiem zināmā vārdu spēle “sodīt nedrīkst apžēlot” lieliski raksturo problēmas būtību. Kad veselais saprāts liek domāt, ka komats liekams aiz “sodīt”, likuma piemērotāji valsts naudas devēju un saņēmēju pusē līdz šim ir sekmīgi pierādījuši, ka KNAB interpunkcija ir nepareiza un patiesībā nevienu sodīt nedrīkst.

LOK darbībā konstatētās problēmas vedinājušas veidot jaunu tiesisko regulējumu teju vai 11 000 Latvijas sabiedrisko organizāciju darbības kontrolei, pakļaujot to

¹ Raksts sagatavots, pamatojoties uz autores viedokli, kas publicēts portālā LV.LV, 29.10.2009. www.lv.lv/body_print.php?id=199252 Pēdējo reizi sk. 12.01.2010.

² Linda Austere ir diplomēta juriste un rīcībpolitikas maģistre. Kopš 2005. gada viņa ir politikas pētniece Sabiedriskās politikas centrā PROVIDUS.

³ Tulkots no: XIII Olympic Congress, Copenhagen November 5, 2009, Recommendations. Available from: www.noc-ukr.org/En/officialdocuments/recommendations.html Pēdējo reizi sk. 09.02.2010.

⁴ Jautājums par to, vai profesionālā sporta atbalstīšana atbilst sabiedriskā labuma statusa mērķim un būtībai, ir plaši apspriests jau kopš pirmajiem Sabiedriskā labuma komisijas lēmumiem. Sk. vairāk: Pīpiķe, R. Sabiedriskā labuma upurēšana. Delfi, 26.07.2009.

www.delfi.lv/news/comment/comment/article.php?id=25534581 Pēdējo reizi sk. 12.01.2010. Gertner – Ozola, K. Apdraudēta NVO attīstība. “Diena”. 23.07.2002.

amatpersonas likuma "Par interešu konfliktu novēršanu valsts amatpersonu rīcībā" regulējumam visos gadījumos, kad organizācijas rīcībā nonākusi noteikta⁵ summa valsts budžeta līdzekļu. Šajā rakstā vairāk par to, vai patiesā problēma meklējama NVO amatpersonu juridiskajā statusā un risinājums rodams interešu konfliktu novēršanas likuma normās. Par to, kādēļ piedāvātais risinājums drīzāk atgādina pakļaušanos politiskajai konjunktūrai nekā racionālu un faktos pamatotu politikas plānošanas procesu.

LOK gadījums

Balstoties uz dokumentiem un ekspertu viedokļiem, varam lēst, ka no 2003. līdz 2008. gadam 80–90 procentus no līdzekļiem, kuri valsts budžetā atvēlēti NVO atbalstam, saņēma LOK un Kultūrkapitāla fonds.⁶ LOK neapšaubāmi ir valsts visdāsnāk finansētā NVO Latvijā. Jādomā, ka tieši šā iemesla dēļ pārbaude par valsts finanšu līdzekļu izlietojumu nevalstiskajās organizācijās skāra tieši LOK. Tomēr, ņemot vērā, ka visu sabiedrisko organizāciju darbību regulē vienādas tiesību normas, KNAB sagatavotajā dokumentā apkopotie secinājumi ir vispārināmi: "Šo (nevalstisko) organizāciju amatpersonas, kas saņem valsts budžeta līdzekļus dotāciju un ziedojumu veidā, var brīvi rīkoties ar valsts naudu, jo tam nav tiesiskā regulējuma. Minēto organizāciju amatpersonas nav arī iekļautas valsts amatpersonu sarakstos."⁷

Valsts ir deleģējusi LOK vairākas funkcijas: vadīt Latvijas olimpisko kustību, īstenot olimpiskās izglītības, olimpiskās kustības jaunatnes un reģionālās attīstības programmas un citas ar sportu saistītas aktivitātes. Tā kā funkciju deleģēšana ir nesaraucjami saistīta ar to īstenošanai nepieciešamo finansējumu, LOK brīvi rīkojas ar aptuveni piekto daļu sporta finansējumam atvēlēto līdzekļu, kā arī saņem citādu valsts atbalstu, piemēram, galvojumus kredītu saņemšanai.

Arī Izglītības un zinātnes ministrija – sporta jomas tiešais uzraugs – atzina, ka jautājums par to, cik daudz valsts institūcijas drīkst kontrolēt vai piedalīties to NVO lēmumu pieņemšanā vai darbības regulēšanā, kuras saņem valsts naudu, nav noregulēts. Ministrija norādīja, ka ir bezspēcīga, kamēr LOK vadība un darbinieki saņem algas, kas pat vairākkārt pārsniedz valsts vadītāju atalgojumu, bet valsts finansējums tiek ieguldīts privātās kapitālsabiedrībās, piemēram, reģionālajos sporta centros, kuru dalībnieki ir ar LOK amatpersonām saistītas personas. Uz šādām privātām institūcijām neattiecas normatīvie akti, kas ierobežo rīcību ar valsts un pašvaldību mantu un finanšu līdzekļiem. Tā kā LOK amatpersonas neatzīst, ka to darbība komitejā saskaņā ar normatīvajiem aktiem var tikt uzskatīta par valsts amatpersonas funkciju īstenošanu, ierobežojumi neskar arī šo personu ienākumu apjomu.

⁵ Raksta gatavošanas laikā tika domāts par Ls 10 000.

⁶ Salīdzinājumam sk.

www.mk.gov.lv/file/files/valsts_kanceleja/sab_lidzdaliba/2006/protokols_nr5.doc Pēdējo reizi sk. 09.02.2010.

⁷ Libeka, M. Trekno valdību olimpiskais pārtēriņš. "Latvijas Avīze". 18.05.2009.

Tiesa gan, problēmas vispārināšana, attiecinot to uz visu NVO darbību, ir drīzāk analītisks, nevis praktisks vingrinājums. Ar teju vai 10 miljonus latu mērāmu budžetu 2008. un 2009. gadā LOK nav raksturīgs “vidējās” nevalstiskās organizācijas piemērs Latvijā. Komitejas budžets ir daudzkārt lielāks pat par vidēju valsts institūcijas budžetu.

Strīdus ābols

Atgriežoties pie iepriekš minētās vārdu spēles, LOK sodīt nedrīkst, jo neviena no Latvijas Olimpiskās komitejas, un, jādodomā, arī daudzu citu sabiedrisku organizāciju vadošajām amatpersonām, kuras saņem valsts finansējumu un rīkojas ar to, nav valsts amatpersonas. Katrā ziņā to vārdi nav iekļauti valsts amatpersonu sarakstos. Tomēr tikai uz tām attiecas likums “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”, un tikai šā likuma ietvaros ir īstenojama KNAB vara sodīt personu par rīcību, kas pretēja sabiedrības interesēm, piemēram, apsaimniekojot valsts naudu tā, lai tās daļa tieši vai netieši, tagad vai vēlāk, atgrieztos paša kabatā.

Sodīt nevar, jo nav vienota viedokļa par to, kā interpretējamas interešu konfliktu novēršanas likuma normas. Jau kopš likuma spēkā stāšanās dienas 2002. gadā ir noteikts, ka par valsts amatpersonām šā likuma izpratnē ir uzskatāmas personas ne vien *ex officio*, bet arī tad, ja persona “pilda amata pienākumus ārpus valsts vai pašvaldības institūcijām, ja tām saskaņā ar normatīvajiem aktiem pastāvīgi vai uz laiku valsts vai pašvaldība ir deleģējusi kādu no /../ minētajām funkcijām”, tostarp “tiesības rīkoties ar valsts vai pašvaldības mantu, tajā skaitā ar finanšu līdzekļiem”, kas, savukārt, ietver “lēmuma sagatavošanu vai pieņemšanu par valsts vai pašvaldības mantas iegūšanu vai nodošanu īpašumā vai lietošanā, vai atsavināšanu citām personām, kā arī par valsts vai pašvaldības finanšu līdzekļu pārdali”.⁸

KNAB uzstāj, ka šobrīd likuma norma, kas paredz šādu amatpersonu atbildību, nedarbojas. Visbiežāk 4. panta trešajā daļā raksturotās personas gluži vienkārši netiek iekļautas valsts amatpersonu sarakstos.⁹ Savukārt organizācijas, kas tieši vai netieši saņēmušas KNAB kritiku, ir pretējās domās – minētās personas nav valsts amatpersonas, jo to darbība neatbilst likumā raksturotajai. Strīdus ābols ir jēdzienu “valsts finanšu līdzekļi” un “rīcība ar valsts finanšu līdzekļiem” izpratne un interpretācija, piemērojot likumu. Tomēr, lai nonāktu līdz iepriekš aizsāktās diskusijas kodolam, jāatkāpjas soli atpakaļ un jāaplūko, kā valsts budžeta līdzekļi var nokļūt sabiedriskas organizācijas kabatā.

⁸ Likums “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”. 4. panta otrā un trešā daļa, 18. panta otrā daļa.

⁹ Saskaņā ar likumu par “Interesu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” šādu sarakstu sagatavo un Valsts ieņēmumu dienestam iesniedz organizācijas vadītājs.

Valsts nauda NVO kabatās

Taisnības labad jau savlaicīgi jāatzīst, ka šeit piedāvātais uzskaitījums par naudas plūsmu no valsts budžeta uz NVO kasēm vien ieskicē iespējas, bet nepretendē uz pilnīgumu. Tomēr pie šā jautājuma mēs atgriezīsimies nedaudz vēlāk, pievērsoties politikas un tiesiskā regulējuma veidošanas vēsturei.

Tātad, finansējumu organizācija var saņemt kā tiešu piešķirumu – dotāciju vai mērķdotāciju no valsts budžeta. Dotācijas tiek piešķirtas konkrēta mērķa sasniegšanai, piemēram, organizāciju kapacitātes stiprināšanai, piedaloties valsts pārvaldes darbā, interešu izglītībai reģionos u. tml.

Valsts nauda organizācijas kasē nonāk arī tad, ja tā īsteno deleģētu valsts funkciju, uzdevumu¹⁰ vai ir noslēgusi līdzdarbības līgumu. Tiesa, uzdevumu, bet vēl jo vairāk funkciju deleģēšana NVO nav sevišķi izplatīta. Piemēram, 2008. gadā priekšlikumu īstenot kādu valsts uzdevumu izteica vien 32 organizācijas, un šo uzdevumu kopējā vērtība veidoja teju vai 1,7 miljonus latu.¹¹ Funkciju deleģējumu īstenojošo organizāciju skaits ir niecīgs, tiesa, naudas summas ir krietni lielākas.¹²

NVO var īstenot arī pakalpojuma līgumus, saņemot atlīdzību no valsts budžeta līdzekļiem vai izstrādājot projektus, un, parasti sacenšoties konkursā, saņemt finansējumu ar valsts īstenotas un finansētas grantu programmas starpniecību. Visbeidzot, valsts naudu organizācijai var vienkārši “piešķirt”. Raksturīgākais piemērs ir kādreiz Saeimas budžetā paredzētie līdzekļi, kurus deputāti katru gadu varēja sadalīt paši pēc savas izvēles.

Interpretācijas par valsts amatpersonas statusu

Lēmumu par naudas piešķiršanu jebkurā no minētajiem gadījumiem pieņem valsts amatpersona¹³, kura nepārprotami rīkojas ar valsts finanšu līdzekļiem un ir informēta par atbildību, kas saistīta ar rīcību interešu konflikta situācijā. Tieši

¹⁰ Pamatojoties uz likumu, līgumu vai Ministru kabineta noteikumiem.

¹¹ Informācija par funkciju deleģēšanu nevalstiskajām organizācijām laika posmā no 2004. līdz 2008. gadam, kas ietverta dokumentā “Ziņojums par sniegto atbalstu nevalstiskajām organizācijām, piešķirto līdzekļu avotiem un apjomu”. ĪUMSILS. 22.04.2008. www.bm.gov.lv/tools/download.php?name=files%2Ftext%2F15file27351.doc Pēdējo reizi sk. 12.01.2010.

¹² Aizsākot debates par strukturālajām reformām Latvijas Valsts pārvaldē 2008. gada nogalē un 2009. gadā, vēlreiz aktualizējās jautājums par iespēju atsevišķas funkcijas nodot NVO pārziņā. Vēl ĪUMSILS paspārnē 2008. gada nogalē tika sagatavots ziņojums par funkciju deleģēšanu un valsts politiku NVO atbalstam Igaunijā un Lietuvā. Diskusijas nevainagojās risinājumiem, kā to norāda, piemēram, šā 2009. gada pirmā NVO un Ministru kabineta sadarbības memoranda sēde.

www.mk.gov.lv/file/files/valsts_kanceleja/sab_lidzdaliba/2009/protokols_01.doc Pēdējo reizi sk. 12.01.2010.

¹³ Vai koleģiāla institūcija.

šajā – naudas piešķiršanas – brīdī arī beidzas nepārprotamas atbildes un sākas jautājumi par nepieciešamību nodrošināt sabiedrības interesēm atbilstošu rīcību ar valsts budžeta līdzekļiem un attiecīgu atbildību.

KNAB argumentē, ka līdz ar valsts budžeta līdzekļiem vienmēr nāk arī funkcija un atbildība, tomēr likuma piemērošanas prakse rāda, ka šis uzskats sastopas ar atšķirīgām interpretācijām. Pirmkārt, vai un kādos gadījumos budžeta nauda, kas nonākusi organizācijas kasē, saglabā publiskas naudas kvalitāti? Ir skaidrs, ka nauda, kas samaksāta sabiedriskai organizācijai, kura sniedz institūcijai pakalpojumu, zaudē savu publisko raksturu. Savukārt nauda, kas organizācijai piešķirta, šādu raksturu nezaudē tikai tādēļ vien, ka šos līdzekļus publiska mērķa sasniegšanai nu izlieto privāto tiesību subjekts. Tomēr, ieskatoties iepriekš veidotajā budžeta naudas ieguves “iespēju” sarakstā, kļūst skaidrs, ka to dažādība ir plaša un grūti klasificējama.

Otrkārt, pieņemot, ka persona, kas sabiedriskās organizācijas vārdā rīkojas ar naudu, ir valsts amatpersona, vai šis statuss tiek arī “nodots” tālāk, nododot naudu citai personai un, ja tā, tad cik gara ir šī ķēde?¹⁴ Sabiedriskas organizācijas kapacitāte bieži ir ierobežota, bet valsts uzdevumi mēdz būt ļoti plaši, tādēļ it viegli iedomājami gadījumi, kad naudas saņēmējs uztic kādu darba daļu apakšuzņēmējam vai iesaista citas organizācijas (piemēram, lai veiktu socioloģisku aptauju vai vāritu ēdienu trūkcimietējiem) vai cilvēkus – pētniekus vai pavārus. Kurš kļūst par valsts amatpersonu?

Treškārt, tiek lauzti šķēpi par to, kur sākas un beidzas “rīcība” ar valsts finanšu līdzekļiem. Ja pieņemam, ka nauda, grāmatvediski gan pārvēršoties par privāto tiesību subjekta līdzekļiem, tomēr saglabā savu publisko raksturu, tad tieši kādi lēmumi var tikt kvalificēti kā rīcība ar šiem līdzekļiem.¹⁵ Un, pats būtiskākais, – ko nozīmē līdzekļu “pārdale”? Vai pārdale ir jebkurš lēmums par naudas izlietojumu, vai tikai lēmumi, kas saistīti ar līdzekļu nodošanu tālāk citiem subjektiem (piemēram, sporta federācijām, jau minētajā LOK gadījumā)?

Raugoties politikas analītiķa acīm, neauglīgā juridiskā diskusija lieliski ilustrē to, ka nedz problēma, nedz tās risinājums neslēpjjas interešu konfliktu novēršanas likuma normās. Savukārt likumā ietvertu un visādi cildināmo mērķi – nodrošināt neieinteresētu rīcību ar valsts budžeta līdzekļiem, neatkarīgi no tā, kā rokās tie nonākuši, – nav iespējams sasniegt ar interešu konfliktu novēršanas politikas īstenošanai raksturīgajiem līdzekļiem – ierobežojumiem un aizliegumiem.

¹⁴ Piemēram, ja organizācija, īstenojot savu mērķi, piesaista partneri un saskaņā ar līgumu daļa naudas nonāk partnera rīcībā, vai tad arī šīs – piesaistītās – organizācijas atbildīgās amatpersonas kļūst par valsts amatpersonām?

¹⁵ Ņemot vērā to, ka publiskas naudas esamība organizācijas kasē vien nepadara tās amatpersonas par valsts amatpersonām likuma izpratnē.

Valsts finansējums NVO atbalstam kā rīcībpolitika

Problēmu un risinājumus precīzi iezīmē jau krietni pāsen, 2004. gada nogalē sagatavots ziņojums par pilsoniskās sabiedrības attīstību Latvijā. Tajā, raksturojot aktuālās problēmas, autori uzsvēra: “Valsts finansiālais atbalsts (NVO) nav sistematizēts tādēļ, ka tas nav veidojies uz vienotiem principiem. Tāpēc tas varētu vienmēr nebūt taisnīgs, caurredzams un atbilstošs pilsoniskās sabiedrības attīstības vajadzībām.”¹⁶ Katra institūcija, ministrija, pieprasot un sadalot naudu NVO, ir veidojusi un aizstāv savām un naudas saņēmēju – nereti spēcīgu lobiju – interesēm atbilstošu līdzekļu sadales un kontroles mehānismu.¹⁷ Ir bijuši vairāki mēģinājumi šo jomu sakārtot, un tos ir vērts īsi aplūkot, kaut vai tādēļ, lai saprastu, kāpēc problēmas risināšanai nu ir ķēries klāt KNAB.

Analizējot kaimiņvalstu un citu Eiropas valstu praksi NVO sektora attīstības politikas veidošanā, Latvijas valsts pārvaldes speciālisti ir secinājuši: “Eiropas valstīs bezpeļņas sektora iesaistei publisko pakalpojumu nodrošināšanā dominē divas galvenās pieejas: Pirmā – likt tirgum noteikt, kuras organizācijas spēs pastāvēt un piedāvāt sabiedrībai savus pakalpojumus ilgstošā laika periodā; Otrā – radīt organizācijām īpašu atbalstu, lai to pakalpojumi spētu pastāvēt līdzās valsts un privātajam sektoram.”¹⁸ Saskaņā ar ziņojuma autoru secinājumiem Latvijā līdz šim atbalstīti un ir piemērotāki risinājumi, kas raksturīgi otrajam modelim.

Redzamākais piemērs – iniciatīva novirzīt 1% no iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumiem sabiedriskā labuma organizāciju darbības atbalstam. Lai iegūtu detalizētu analīzi par šo risinājumu, kurš aktualizēts jau krietni agrāk¹⁹, 2006. gada vidū tika izveidota darba grupa ar uzdevumu izvērtēt iespējas 1% no iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumiem novirzīt sabiedriskā labuma organizāciju finansēšanai.²⁰ Darba grupas ziņojumam nesekoja grozījumi normatīvajos aktos, toties bija vēl vairāki nesekmīgi mēģinājumi sakārtot noteikumus, kas regulē kārtību, kādā NVO var iegūt valsts finansējumu.

¹⁶ “Pilsoniskās sabiedrības stiprināšanas politikas pamatnostādnes 2005.–2014. gadam”. ĪUMSILS, apstiprinātas 15.02.2005.

¹⁷ Curika, L., Pīpiķe, R. (konsultante). Valsts finansējums nevalstiskajām organizācijām. Latvijas Pilsoniskā alianse, 2007. www.politika.lv/temas/pilsoniska_sabiedriba/14157/ http://www.politika.lv/temas/pilsoniska_sabiedriba/14157/ Pēdējo reizi sk. 12.01.2010.

¹⁸ Informatīvais ziņojums par nevalstiskajām organizācijām sniegto atbalstu un valsts pārvaldes uzdevumu deleģēšanas praksi Igaunijā un Lietuvā. ĪUMSILS. 04.12.2008. www.nvo.lv/files/NVO_EE_LT.doc Pēdējo reizi sk. 12.01.2010.

¹⁹ Sk., piemēram, Grozījumus likumā “Par iedzīvotāju ienākuma nodokli”, likumprojekts akceptēts Ministru kabineta komitejas sēdē 13.05.2002.

www.politika.lv/temas/pilsoniska_sabiedriba/5797/ un Starpministriju (starpinstitūciju) sanāksmes protokolu. Par Finanšu ministrijas izstrādāto likumprojektu “Grozījumi likumā “Par iedzīvotāju ienākuma nodokli””. 22.09.2005.

www.lps.lv/images/objects/committee_files/sittings/dac9cd8c00FMspt_220905_IIN.doc Abi pēdējo reizi sk. 12.01.2010.

²⁰ Finanšu ministra rīkojums Nr. 575, lai izpētītu jautājumu par 1% iedzīvotāju ienākuma nodokļa novirzīšanu sabiedriskā labuma organizācijām un nodokļa atvieglojuma mehānisma sakārtošanu ziedojumiem NVO. 01.06.2006.

Pēdējais no tiem bija 2007. gada sākumā izveidotā darba grupa, kurai uzdots "izvērtēt kārtību, kādā piešķir valsts finansējumu nevalstiskajām organizācijām, un sagatavot attiecīgus priekšlikumus par kritērijiem, kas izvirzāmi nevalstiskajām organizācijām valsts finansējuma saņemšanai, kā arī par nepieciešamajiem grozījumiem normatīvajos aktos".²¹ Tā paša gada maijā Valsts sekretāru sanāksmē tika izskatīts jautājums par NVO klasifikāciju un iespēju veidot vienotu valsts budžeta dotāciju uzskaites sistēmu nevalstiskajām organizācijām.²² Nākamā – 2008. – gada septembrī sekoja ĪUMSILS sagatavots informatīvais ziņojums.²³ Darba grupas pilnvaras tika pagarinātas piecas reizes, līdz 2009. gada jūnijā tā (un arī pats ĪUMSILS) tika likvidēta, tā arī neiesniedzot Ministru kabinetā cerēto "tiesību akta projektu par NVO klasifikācijas un vienotas finansējuma no valsts budžeta līdzekļiem uzskaites sistēmas izveidi."²⁴

Savukārt KNAB, konstatējis būtiskas nepilnības LOK un Izglītības un zinātnes ministrijas darbībā, šim jautājumam pievērsās, raugoties no šauri specifiskā korupcijas risku novēršanas skatu punkta.

Vēlamās un neplānotās tiesiskā regulējuma sekas

Piedāvātais risinājums...

KNAB, kā jau minēts, uzskata, ka problēmu ar NVO, kuras nesodīti un nekontrolēti izlieto valsts naudu tādos veidos, kas tikai attālināti atbilst sabiedrības interesēm, būtu iespējams novērst, ja šo organizāciju amatpersonas ievērotu interešu konfliktu novēršanas likuma normas. Piedāvātais risinājums ir padarīt tiesību normas nepārprotamas, lai LOK un potenciāli arī citu NVO rīcība ar valsts naudu būtu pakļauta tādiem pašiem principiem un noteikumiem, kādus ievēro valsts institūcijas – finanšu līdzekļu apsaimniekotāji.

Lai sekmētu vienmērīgu likuma interpretācijas praksi, KNAB aicināja Saeimu precizēt likumu "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā", nosakot, ka: "Par valsts amatpersonām uzskatāmas arī personas, kuras pilda amata

²¹ Ministru prezidenta rīkojums Nr. 33 "Par darba grupu". 19.01.2007.
www.likumi.lv/doc.php?id=151852&from=off Pēdējo reizi sk. 12.01.2010.

²² 2007. gada 10. maija Valsts sekretāru sanāksmes protokols, 67Ş.
www.mk.gov.lv/lv/mk/vsssanaksmes/saraksts/protokols/?protokols=2007-05-10 Pēdējo reizi sk. 12.01.2010.

²³ Informatīvais ziņojums par NVO klasifikācijas un vienotas finansējuma no valsts budžeta līdzekļiem uzskaites sistēmas izveides jautājumiem. 02.09.2008.
www.bm.gov.lv/lat/sabiedribas_integracija/informativie_zinojumi/?doc=11801 Pēdējo reizi sk. 12.01.2010.

²⁴ Informatīvais ziņojums par NVO klasifikācijas un vienotas finansējuma no valsts budžeta līdzekļiem uzskaites sistēmas izveides jautājumiem. 02.09.2008.
www.bm.gov.lv/lat/sabiedribas_integracija/informativie_zinojumi/?doc=11801 Pēdējo reizi sk. 12.01.2010.

pienākumus ārpus valsts vai pašvaldības institūcijām, ja: /../ 3) tās privāto tiesību subjektā (individuālais komersants, juridiskā persona, fizisko vai juridisko personu apvienība jebkurā to kombinācijā) rīkojas ar finanšu līdzekļiem, kuri tieši vai pastarpināti piešķirti no valsts vai pašvaldību budžeta (tostarp dotācijas, mērķ-dotācijas un transferti, kā arī to finanšu līdzekļu izmantošana, kas iegūti valsts vai pašvaldības galvojuma rezultātā), un ja šādu līdzekļu apmērs atsevišķi vai kopumā attiecīgajā finanšu gadā ir vienāds vai lielāks par 10 000 latu.”²⁵

Definēt vienotus uzvedības noteikumus sabiedriskām organizācijām, kuru vienīgās kopīgās pazīmes ir tās, ka šīs organizācijas nav valsts un netiecas pēc peļņas, ir diezgan piņķerīgs uzdevums.²⁶ Īpaši sarežģīti tas ir valstī, kurā nav sakārtota NVO klasifikācija, un tādēļ nereti izskan neizpratnes pilni jautājumi par to, kādām organizācijām un kādēļ ir vai nav piemērots sabiedriskas organizācijas un sabiedriskā labuma organizācijas statuss.²⁷

Uzdevums ir pat neapskaužams, ja padomā ir ar vienas likuma normas palīdzību pilnīgi, ātri, samērīgi un nepārprotami atrisināt nevis vienu, bet veselu virkni problēmu, – pirmkārt, nodrošināt vienotu izpratni par interešu konfliktu novēršanas likuma tvērumu ārpus publiskās pārvaldes institūcijām; otrkārt, nodrošināt efektīvu un jēgpilnu kontroli pār valsts budžeta līdzekļu izlietošanu sabiedriskās organizācijās, tostarp lai sasniegtu pašas valsts izvirzītus mērķus;²⁸ treškārt, vispār sakārtot finanšu plūsmu no valsts budžeta uz sabiedriskajām organizācijām.

Problēma slēpjas tajā, ka pašlaik organizācijām, kuras izlieto finansējumu nesaprātīgi vai negodprātīgi, nedraud būtiskas sekas, piemēram, risks šādu naudu vairs nekad nesaņemt. Šādā plašākā skatījumā neizbēgami rodas jau izvirzītais jautājums, vai, primāri pievērsoties amatpersonas atbildībai, ir pareizi izraudzīts

²⁵ Grozījumu projekts iesniegts Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijā 2009. gada vasarā. Pašlaik grozījumu virzība ir apturēta. Citātā neietvertie punkti: “1) tām saskaņā ar normatīvajiem aktiem pastāvīgi vai uz laiku valsts vai pašvaldība ir deleģējusi kādu no šā panta otrajā daļā minētajām funkcijām; 2) tās rīkojas ar valsts vai pašvaldības mantu.”

²⁶ Jordan, L. Mechanisms for NGO accountability. 2008.

www.gppi.net/fileadmin/gppi/Jordan_Lisa_05022005.pdf Pēdējo reizi sk. 12.01.2010.

²⁷ Latvijā ir vairāk nekā 11 tūkstoši nevalstisko organizāciju. Neraugoties uz būtisku darbu, kas ieguldīts jomas tiesiskā regulējuma sakārtošanā, nav vienotas izpratnes par to, kas ir nevalstiska organizācija: “Aizvien nav atrisināta problēma ar NVO un politisko partiju un reliģisko organizāciju darbības reglamentācijas nošķiršanu.” Savukārt raksturotās NVO klasifikācijas problēmas rada pietiekamu pamatu domāt, ka minētās, lai arī redzamākās (nozīmīgas, domājot par sabiedriskā labuma statusu un netiešā valsts atbalsta mehānismiem NVO), nebūt nav būtiskākās atšķirības, kuras veido un nosaka valsts tiešā atbalsta/finansējuma nevalstiskajam sektoram tiesiskā regulējuma priekšnoteikumus. Jau iepriekš minētajā ziņojumā arī IUMSIL norāda, ka “nav iespējams gūt pilnīgu informāciju par NVO konkrētās sabiedrības dzīves jomās”. Informācija par NVO sektoru Latvijā ir sadrumstalota un grūti savietojama (4.–6. lpp.)

²⁸ Vēlreiz atgriežoties pie informatīvā ziņojuma par NVO klasifikāciju un finansēšanu Latvijā, tajā ir nepārprotami norādīts, ka nav iespējams izvērtēt organizāciju ietekmi uz tautsaimniecību. Šāds izvērtējums arī netiek veikts.

likums, ar kura palīdzību to risināt. Vai regulējums, kas virzīts uz to, lai ierobežotu konkrētas personas rīcību, izlietojot saņemto naudu, ir lietderīgākais un atbilstošākais risinājums problēmai, kas, pirmkārt, saistīta ar naudas pārvaldību?

Mēģināšu pamatot un vienlaikus ilustrēt, kādēļ, manuprāt, piedāvātā tiesiskā regulējuma neparedzētās sekas varētu būt daudz dziļākas nekā iecerētais pozitīvais pienesums problēmas atrisināšanai.

...un risinājuma klupšanas akmeņi

Saskatot problēmu faktā, ka valsts finansētu NVO amatpersonas nav ierobežotas un atbildīgas līdzīgi kā amatpersonas valsts institūcijās, mēs faktiski atzīstam, ka valsts budžeta līdzekļu izlietojuma lietderība un atbilstība izvirzītajiem mērķiem ir mazāk nozīmīga nekā iespēja izlases kārtībā kontrolēt un piekert tos, kuri šos līdzekļus izlieto. Ļoti iespējams, ka organizāciju amatpersonas mēdz gūt nepelnītu labumu sev, reizēm arī līdzekļu dalītājiem valsts pusē un pat politiskajām partijām. Tomēr piedāvātais risinājums nepalīdz novērst nelietderīgu rīcību un sasniegt nodomāto, proti, nodrošināt, ka valsts nauda tiek efektīvi izlietota tai paredzētajiem mērķiem.

Arī interešu konfliktu novēršanas likuma un tā darbības kontrolētāja specifika jau pēc definīcijas ietver ierobežojumus, lai efektīvi sasniegtu mērķi. Sākotnēji piedāvātajos grozījumos KNAB atzīst, ka kontrole netiks īstenota, ja persona darbojas ar naudas summu, kas mazāka par Ls 10 000. Taču, ja KNAB novērs skatienu no organizācijas, kas saņem Ls 9999, var gadīties, ka uz to neskatās neviens. Šāda pieeja tikai veicinātu valsts institūciju gan Latvijā, gan citviet pasaulē dedzīgi kritizēto NVO pārtapšanu biznesa projektos.

Viegli saprast, ka interešu konflikta novēršanas tiesiskā regulējuma primārā funkcija ir preventīva. Likums nepagēr, un KNAB arī nespēj kontrolēt katras amatpersonas rīcību (jau tagad Latvijā ir 70 800 valsts amatpersonu). Tāpēc nav skaidrs, kādēļ KNAB jācenšas uzņemties kaut daļēju atbildību par to, kur paliek sabiedriskajām organizācijām piešķirtā valsts nauda, ja paši naudas dalītāji, kuru rīcībā esošie mehānismi (piemēram, specifiski līgumiski noteikumi) ir, ļoti iespējams, daudz efektīvāki, tos neizmanto un atbildību neuzņemas.

Visbeidzot nav lieki apsvērt arī to, vai sods par likuma neievērošanu jaunajām amatpersonām būtu saistīts ar tādām sekām, kas atturētu no citiem pārkāpumiem. Sistēma interešu konflikta novēršanai valsts amatpersonu darbībā tomēr ir veidota darbībai hierarhiski organizētās institūcijās, kuru vadītāji var reaģēt uz konstatētu pārkāpumu. Bet cik liela būtu vēlme sodīt "savējos" sabiedriskā organizācijā, kuru dibinājuši un vada līdzīgi domājoši cilvēki?²⁹ Raugoties uz LOK

²⁹ Leslie, Melanie B. Conflicts of Interest and Nonprofit Governance: The Challenge of Groupthink (September 23, 2009). Cardozo Legal Studies Research Paper No. 276. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1477553> Pēdējo reizi sk. 12.01.2010.

gadījumu un šīs organizācijas amatpersonu komentāriem medijos³⁰, šis jautājums vairs nemaz nešķiet retorisks.

Plašāks konteksts

Jautājums par to, kā risināt atbildīguma jautājumus sektorā, kur nedarbojas subordinācija augstākai amatpersonai vai īpašniekam, ir aktuāls arī ārpus debatēm par valsts finansējumu NVO. Analītiķi par būtiskākajām problēmām, kuras vājina atbildību tā sauktajā “trešajā sektorā”, atzīst nepietiekamu kontroli no donoru puses un organizācijas pārvaldības, tostarp iekšējās demokrātijas vājumu.³¹ Tomēr pētnieki ir vienprātīgi, ka publiskais finansējums un, it īpaši, ar to saistītie (taču Latvijā neeksistējošie) kontroles un atskaitīšanās mehānismi tradicionāli organizāciju darba ražīgumu un kvalitāti ietekmē pozitīvi.³²

Citur aktualizētās problēmas – donoru kontrole un sektora iekšējā demokrātija jeb spēja kontrolēt pašiem savu darbību – neapšaubāmi rezonē arī Latvijā, ja domājam par NVO klasifikāciju, dažādās jomās strādājošu organizāciju atbilstību šim statusam un organizāciju tiesībām un piemērotību saņemt valsts finansējumu vai netiešu atbalstu. Tiesa gan, starptautiskā kontekstā nav nācies sastapt aicinājumus sabiedrības intereses aizstāvēt, nevalstisko sektoru *de facto* pievienojot valsts pārvaldei, nevis kontrolējot naudas plūsmu un domājot par organizāciju efektivitāti. Vēl jo mazāk, lai risinātu vienas organizācijas darbībā konstatētas problēmas.

Latvijas Olimpiskās komitejas situācijas vispārināšana pati par sevi ir uzmanības un piesardzības vērts. LOK ir viena no tām organizācijām, kurā īpaši spilgti izpaužas problēmas ar NVO klasifikāciju Latvijā. LOK piemērs liek vēlreiz apsvērt, vai un kādām sporta organizācijām ir atbilstošs Latvijas tiesiskajā regulējumā formulētais nevalstiskās un sabiedriskā labuma organizācijas statuss.

³⁰ LOK prezidents Aldonis Vrubļevskis medijiem atzina, ka skaitļi ziņojumos ir pareizi, tomēr tendenciozi piemēklēti un neatspoguļo patieso situāciju: “Es uzskatu, ka tie ir tendenciozi piemēklēti 2008. gada septembrim, kad visiem darbiniekiem tika izmaksātas prēmijas par labiem rezultātiem Pekinas Olimpiskajās spēlēs.” LETA. 17.05.2009.

“A. Vrubļevskis uzskata, ka LOK ar valsts līdzekļiem apgājusies likumīgi un nepiekrīt KNAB ieteikumam pārveidot komiteju par valsts pārvaldes iestādi. A. Vrubļevskis: “Ja valdība un Saeima pret LOK grib pieņemt šādu likumdošanas aktu, tad tas būtu antikonstitucionāls – tiktu pārkāptas Satversmē noteiktās biedrošanās tiesības, LOK zaudētu Starptautiskās olimpiskās komitejas atzīšanu un Latvijas sportisti zaudētu tiesības piedalīties olimpiskajās spēlēs un Eiropas un pasaules čempionātos, bet Latvijas sporta veidu federācijas zaudētu tiesības rīkot šāda līmeņa sporta sacensības Latvijā.” “Latvijas Avīze”. 17.05.2009.

³¹ Leslie, Melanie B. Conflicts of Interest and Nonprofit Governance: The Challenge of Groupthink (September 23, 2009). Cardozo Legal Studies Research Paper No. 276. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1477553> Pēdējo reizi sk. 12.01.2010.

³² Jobome, G. O., Public Funding, Governance and Passthrough Efficiency in Large UK Charities. Corporate Governance: An International Review, Vol. 14, No. 1. January 2006, 43.–59. lpp.

Ne vien Latvijā, bet arī starptautiskajā juridiskajā literatūrā jau krietni sen ir diskutēts par to, vai Starptautiskās Olimpiskās komitejas³³ (SOK) juridiskais statuss – starptautiska nevalstiska organizācija – atbilst tās veiktajiem uzdevumiem un funkcijām un nodrošina pietiekamu sabiedrības kontroli pār organizāciju, kurai piešķirtas būtiskas organizatoriskas un finanšu pārvaldības pilnvaras. Autori uzsver, ka SOK ir nepieciešama ciešāka uzraudzība, nekā tas nevalstiskajām organizācijām ierasts. Turklāt ir jāstiprina šīs organizācijas iekšējo demokrātiju un atskaitīšanās mehānismi. Lai atceramies, ka personu nonākšana SOK pārvaldes institūcijās bieži saistīta ar nepotisma skandāliem.³⁴

Secinājumi un ieteikumi

Šābrīža problēma slēpjas nevis interešu konflikta novēršanas likuma nepilnīgā piemērošanā attiecībā uz NVO darbu, bet gan sen aktualizētajā jautājumā par naudas plūsmu uz šīm organizācijām un tās jēgpilnu kontroli no naudas devējiem. Šim nolūkam jebkuras ministrijas rokās ir daudz vairāk līdzekļu, nekā KNAB jebkad varētu vēlēties iegūt. Šie līdzekļi ietver visai pārvaldei vienotas vai arī atsevišķas ministrijas ietvaros pieņemtas pārskatāmas procedūras līdzekļu piešķiršanai, nodrošinot arī regulāru un jēgpilnu atskaitīšanos par to izlietošanu (lietderīgumu) noteikto mērķu sasniegšanai. Vajadzētu arī apsvērt sankcijas par līdzekļu nelietderīgu izlietošanu –, piemēram, tas varētu būt viens no kritērijiem, vērtējot atkārtotu pieteikumu pēc finansiāla atbalsta.

Atskatoties uz plānošanas un likumdošanas likločiem, lai sakārtotu NVO darbību un finansiālo atbalstu, gadījums ar LOK uzskatāmi atgādina arī to, ka nepieciešams atgriezties pie pamatiem un ieviest skaidrību šādu organizāciju klasifikācijā. Tostarp jāatbild uz jautājumu, vai Latvijas Olimpiskās komitejas darbība atbilst biedrības un sabiedriska labuma organizācijas jēgai un mērķim.

³³ Starptautiskās Olimpiskās komitejas galvenie uzdevumi ir: (1) sadarbībā ar starptautiskajām un nacionālajām sporta organizācijām koordinēt sporta pasākumus un veicināt sporta attīstību; (2) vadīt olimpisko kustību un nodrošināt olimpisko spēļu regulāru sarīkošanu; (3) izraudzīties olimpisko spēļu norises vietas; (4) veicināt mieru un cīnīties ar jebkāda veida diskrimināciju olimpiskajā kustībā. SOK pamatdokuments ir Olimpiskā harta. Avots: www.olimpiade.lv/abc/ Pēdējo reizi sk. 09.02.2010.

Nacionālās olimpiskās komitejas (NOK) ir viens no trim olimpiskās kustības elementiem līdztekus SOK un starptautiskajām sporta federācijām. NOK darbības mērķis ir attīstīt, veicināt un aizsargāt olimpisko kustību tās pārstāvētajās valstīs, rīkojoties saskaņā ar Olimpisko hartu.

Avots: www.olympic.org/en/content/National-Olympic-Committees/ Pēdējo reizi sk. 09.02.2010.

³⁴ Ettinger, D. J. The Legal Status of the International Olympic Committee. *Pace International Law Review*. Vol. 4:97. (1992). www.scribd.com/doc/24956746/DJ-Ettinger-Legal-Status-of-the-IOC Pēdējo reizi sk. 12.01.2010.

Toties apsvērumi, kuri gan Latvijā, gan starptautiski atzīti par problēmas cēloņiem, kļuvuši sekundāri, neatrodot dzirdīgas ausis ministriju atbildīgo amatpersonu un, saprotams, arī potenciāli kontrolējamo organizāciju vidū. Savukārt piemērotākie un samērīgākie risinājumi pazūd no redzeslauka. Ieteiktais risinājums – veidot tiesisko regulējumu, reaģējot uz vienas, turklāt samērā neraksturīgas, nevalstiskās organizācijas darbībā konstatētajiem pārkāpumiem – lieliski ilustrē racionālas politikas plānošanas piekāpšanos politiskās konjunktūras priekšā.

5. Pielikums. Kvantitatīvs pārskats par korupcijas apkarošanu

Šis pielikums sniedz sistemātisku ieskatu tendencēs, kas Latvijā redzamas korupcijas apkarošanā. Apkopotā informācija ietver datus par lietu un personu skaitu, kas nodotas tiesai par noziedzīgiem nodarījumiem, kuri saistīti ar kukuļošanu (kukuļņemšanu, kukuļa piesavināšanos, starpniecību kukuļošanā, kukuļdošanu), no 1992. līdz 2008. gadam. Turklāt ir plašāks pārskats par personu, kas notiesātas par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā, skaitu un sodiem (no 2005. gada līdz 2009. gadam).

5.1. tabula.

Prokuratūras darba rezultāti kukuļošanas noziedzīgo nodarījumu (KL 320.–323. p.) izmeklēšanā

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008*
Uz tiesu nodoto lietu sk.	22	24	18	25	32	21	25	27	12	28	27	26	31	30	53	53	39
Tiesai nododamo pers. sk.	40	35	34	42	63	28	35	37	19	37	38	48	43	49	79	97	73

Avots: Ģenerālprokurora Jāņa Maiziša pārskats par prokuratūras darbu 2007. gadā. Dati tabulu veidā.

http://www.prokuratūra.gov.lv/doc_upl/Dati_par_2007.xls Pēdējo reizi sk. 09.07.2009.

* Skaitļi par 2008. gadu ņemti no Ģenerālprokurora Jāņa Maiziša pārskata par prokuratūras darbu 2008. gadā: "Par kukuļošanu (avotā nav precizēti panti) prokuratūras iestādes uz tiesu nosūtījušas 39 krimināllietas 73 personu apsūdzībā" (13. lpp.).

http://www.prokuratūra.gov.lv/doc_upl/Generalprokurora_parskats_2008.pdf Pēdējo reizi sk.09.07.2009.

5.2. tabula.
Par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā notiesāto
personu skaits (2005. gads)

KL un LKK panti	Kopējais skaits	Pamatsods – brīvības atņemšana					Citi pamatsodi		Atbrīvotas no soda
		Līdz 1 gadam	1-3 gadi (ieskaitot)	3-5 gadi (ieskaitot)	5-10 gadi (ieskaitot)	Nosacīti	Naudas sods	T. sk. naudas sods nosacīti	
317. Dienesta pilnvaru pārsniegšana	10	1	2	0	0	4	3	0	0
318. Dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana (t. sk. 1 pēc LKK 162. p.)	6	0	1	0	0	2	1	0	2
319. Valsts amatpersonas bezdarbība	5	0	0	0	0	1	3	1	1
320. Kukuļņemšana (t. sk. 1 pēc LKK 164. p.)	26	0	2	2	1	21	0	0	0
321. Kukuļa piesavināšanās	4	1	1	0	0	2	0	0	0
322. Starpniecība kukuļošanā	5	0	0	0	0	5	0	0	0
323. Kukuļdošana	14	1	1	1	0	9	2	0	0
327. Dienesta viltojums	1	0	0	0	0	0	1	1	0

Avots: Tiesu informatīvā sistēma (statistikas dati, publicēti 12.01.2010.).

5.3. tabula.

Par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā notiesāto personu skaits (2006. gads)

KL un LKK panti	Kopējais skaits	Pamatsods - brīvības atņemšana					Citi pamatsodi			Atbrīvotas no soda
		Līdz 1 gadam	1-3 gadi (ieskaitot)	3-5 gadi (ieskaitot)	5-10 gadi (ieskaitot)	Nosacīti	Naudas sods	T. sk. naudas sods nosacīti	Piespiedu darbs	
317. Dienesta pilnvaru pārsniegšana	6	0	0	0	0	5	1	1	0	0
318. Dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana (t. sk. 1 pēc LKK 162. p.)	7	0	0	0	0	4	2	0	0	1
319. Valsts amatpersonas bezdarbība (t. sk. 6 pēc LKK 163. p.)	23	0	0	0	0	9	12	0	2	0
320. Kukuļņemšana	26	0	1	1	1	18	5	1	1	0
321. Kukuļa piesavināšanās	3	0	2	0	0	1	0	0	0	0
322. Starpniecība kukuļošanā	3	0	0	0	0	3	0	0	0	0
323. Kukuļdošana	20	2	0	0	0	16	2	0	0	0
325. Valsts amatpersonai noteikto ierobežojumu pārkāpšana	2	0	1	0	0	0	1	0	0	0
327. Dienesta viltojums	2	0	0	0	0	2	0	0	0	0

Avots: Tiesu informatīvā sistēma (statistikas dati, publicēti 12.01.2010.).

5.4. tabula.
Par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā notiesāto
personu skaits (2007. gads)

KL un LKK panti	Kopējais skaits	Pamatsods – brīvības atņemšana				Citi pamatsodi		
		1–3 gadi (ieskaitot)	3–5 gadi (ieskaitot)	5–10 gadi (ieskaitot)	Nosacīti	Naudas sods	T. sk. naudas sods nosacīti	Piespiedu darbs
317. Dienesta pilnvaru pārsniegšana	9	3	0	0	3	3	0	0
318. Dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana (t. sk. 1 pēc LKK 162. p.)	8	0	0	0	4	3	0	1
319. Valsts amatpersonas bezdarbība	7	0	0	0	4	3	2	0
320. Kukuļņemšana	23	3	0	2	16	3	1	0
321. Kukuļa piesavināšanās	5	0	0	0	2	3	0	0
322. Starpniecība kukuļošanā	7	2	0	0	5	0	0	0
323. Kukuļdošana	23	2	0	0	21	0	0	0
326. ² Prettiesiska labumu pieprasīšana un pieņemšana	1	0	0	0	0	0	0	1
327. Dienesta viltojums	1	0	0	0	0	1	0	0

Avots: Tiesu informatīvā sistēma (statistikas dati, publicēti 12.01.2010.).

5.5. tabula.

Par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā notiesāto personu skaits (2008. gads)

KL un LKK panti	Kopējais skaits	Pamatsods – brīvības atņemšana				Citi pamatsodi			
		1–3 gadi (ieskaitot)	3–5 gadi (ieskaitot)	5–10 gadi (ieskaitot)	Nosacīti	Naudas sods	T. sk. naudas sods nosacīti	Piespiedu darbs	T. sk. piespiedu darbs nosacīti
317. Dienesta pilnvaru pārsniegšana	4	0	0	0	3	0	0	1	0
318. Dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana (t. sk. 3 pēc LKK 162. p.)	10	1	0	0	2	5	0	2	0
319. Valsts amatpersonas bezdarbība (t. sk. 2 pēc LKK 163. p.)	10	0	0	0	3	5	0	2	0
320. Kukuļņemšana	28	7	0	3	16	7	5	0	0
321. Kukuļa piesavināšanās	5	1	2	0	2	1	1	0	0
322. Starpniecība kukuļošanā	4	0	1	0	3	1	1	0	0
323. Kukuļdošana	21	1	2	0	16	3	1	1	1
326. ² Prettiesiska labumu pieprasīšana un pieņemšana	1	0	0	0	0	1	0	0	0

Avots: Tiesu informatīvā sistēma (statistikas dati, publicēti 12.01.2010.).

5.6. tabula.
Par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā notiesāto
personu skaits (2009. gads)

KL un LKK panti	Kopējais skaits	Pamatsods - brīvības atņemšana				Citi pamatsodi	
		1-3 gadi (ieskaitot)	3-5 gadi (ieskaitot)	5-10 gadi (ieskaitot)	Nosacīti	Naudas sods	Piespiedu darbs
317. Dienesta pilnvaru pārsniegšana	6	3	0	0	1	2	0
318. Dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana (t. sk. 7 pēc LKK 162. ¹ p.)	11	0	1	0	9	1	0
319. Valsts amatpersonas bezdarbība	4	0	0	0	1	3	0
320. Kukuļņemšana	21	5	2	1	12	1	0
322. Starptniecība kukuļošanā	1	0	0	0	1	0	0
323. Kukuļdošana	22	4	0	0	17	1	0
327. Dienesta viltojums	2	1	0	0	0	0	1

Avots: Tiesu informatīvā sistēma (statistikas dati, publicēti 12.01.2010.).

5.7. tabula.

Notiesāto personu īpatsvars, kurām noteikts reālas brīvības atņemšanas sods
2005.–2009. gadā

Gads	Notiesāto personu kopskaits	T. sk. sodīti ar reālu brīvības atņemšanu	
		Personu skaits	Procentuāli no kopskaita
Visas par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā notiesātās personas			
2005	71	14	19,7%
2006	92	8	8,7%
2007	84	12	14,3%
2008	83	18	21,7%
2009	67	17	25,4%
Par dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu notiesātās personas			
2005	6	1	16,7%
2006	7	0	0%
2007	8	0	0%
2008	10	1	10%
2009	11	1	9,1%
Par kukuļņemšanu notiesātās personas			
2005	26	5	19,2%
2006	26	3	11,5%
2007	23	5	21,7%
2008	28	10	35,7%
2009	21	8	38,1%
Par kukuļdošanu notiesātās personas			
2005	14	3	21,4%
2006	20	2	10%
2007	23	2	8,7%
2008	21	3	14,3%
2009	22	4	18,2%

Izejas datu avots: Tiesu informatīvā sistēma.

Sagatavota iespiešanai SIA "Nordik". Reģ. apl. Nr. 2-0792. Adrese – Daugavgrīvas ielā 36-10, Rīgā, LV-1048, tālr. 67602672. Iespiesta un brošēta Jelgavas tipogrāfijā.

